

**KÁDAS GYÖRGY EGYSÉGES GYÓGYPEDAGÓGIAI
MÓDSZERTANI INTÉZMÉNY, ÓVODA, ÁLTALÁNOS
ISKOLA, SZAKISKOLA, ÉS KOLLÉGIUM**

5310, Kisújszállás, Bajcsy-Zs. u. 37.

E-mail: iskola.kisujszallas@karcagitk.hu

Tel/Fax: (59) 520-614

Web: <http://kadaskisuj.hu>

ÓVODAI NEVELÉSI PROGRAM

Tartalomjegyzék

Bevezető	3. oldal
Küldetésnyilatkozatunk	4. oldal
Jövőképünk.....	5. oldal
Kivonat az intézmény alapító okiratából.....	7. oldal
Óvodai helyzetelemzés.....	9. oldal
Az óvoda nevelési koncepciója	10. oldal
Fejlesztési célok	14. oldal
Tartalom	16. oldal
Foglalkozási formák a gyógypedagógiai óvodában	17. oldal
A foglalkozások heti rendszeressége.....	21. oldal
Szokások kialakítása	21. oldal
Szokások kialakításának területei.....	23. oldal
Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon.....	26. oldal
1. Útban az önállóság felé	26. oldal
2. Mozgásfejlesztés foglalkozás	30. oldal
3. Anyanyelv	38. oldal
4. Játékra nevelés.....	45. oldal
5. Vizuomotoros fejlesztés	51. oldal
6. Egyéni fejlesztés.....	55. oldal
7. A zenei nevelés alapjai	57. oldal
8. Kiegészítő speciális terápiák	59. oldal
Szervezeti és időkeretek	60. oldal
Ellenőrzés, értékelés.....	63. oldal
Személyi ellátottság.....	64. oldal
Tárgyi feltételek	64. oldal
Kapcsolatok	64. oldal
Záradékok.....	65. oldal

1. BEVEZETŐ

*„Az elfogadás olyan, mint a termékeny talaj, ami
lehetőséget ad az apró mag számára, hogy azzá
váljon, amivé fejlődni képes.”
(Thomas Gordon)*

Volt egyszer egy állatiskola. Ebben az iskolában négy tantárgy volt: futás, ugrás, repülés és úszás. Mindegyik állat minden tantárgyat tanult.

A *kacsa* úszásban volt jó, szó mi szó a tanárnál is jobb. Futásból és repülésből elégséges volt, az ugrás pedig egyáltalán nem ment neki. Éppen ezért elengedték neki az úszást, annak érdekében, hogy több időt fordíthasson az ugrásra. Hamarosan úszásból is közepes lett. De a közepes még mindig nagyon jó jegy, így emiatt senki sem aggódott – csak a kacsa.

A *sast* nagy bajkeverőnek tartották. Ugrásban mindenkit messze túlugrott, de a stílusa egyéni volt, olyan, ami a szabályokkal ellenkezett. Iskola után mindig ott fogták, és ötszázszor leírátták vele, hogy „Csalni csúnya dolog!”. Ez visszatartotta a felszárnyalástól, amit imádott. De a legfontosabb a tanulás.

A *medve* megbukott a vizsgán, azt mondták rá, hogy lusta – különösen télen. Neki a nyár lett volna a legjobb évszak, de ekkor nem volt nyitva az iskola.

A *pingvin* sohasem járt iskolába, mivel nem tudott eljönni otthonról, és ahol ő lakott, ott nem nyitottak iskolát.

A *zebra* sokat lógott. A pónik csúfolták a csíkossága miatt, ami nagyon elszomorította.

A *kenguru* kezdetben a legjobb volt a futásórakon, de később elbátortalanodott, mert ő is úgy próbált futni, mint a többiek – négy lábon.

A *hal* otthagya az iskolát, mert unatkozott. Számára mind a négy tantárgy ugyanaz volt, de ezt nem értette meg senki, mert ők sose voltak halak.

A *mókusnak* ötöse volt ugrásból, de repüléstanár azt erőltette, hogy a földről induljon, ne a fa tetejéről. Az elrugaszkodás állandó gyakorlásától annyira fájtak a lábai, hogy hamarosan ketteseket kapott ugrásból és egyeseket futásból.

Ám a legnagyobb problémát a *méhecske* okozta. Olyannyira, hogy a tanár elküldte őt a doktorhoz, vizsgálja meg. Az orvos megállapította, hogy a méh szárnyai túl kicsik a repüléshez, s ráadásul rossz helyen is vannak. De a méhecske nem látta a doktor diagnózisát, s ki tudja hogyan, de repül. Azt hiszem, én is ismerem egy-két méhecskét...

A kisújszállási Kádas György EGYMI-ben 95 éve folyik a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése-oktatása, gyógypedagógiai óvodai nevelés pedig több mint 35 éve. A mi intézményünkben minden gyermek, tanuló esetében megkeressük és megerősítjük azt

képességet, amely a legjobb, amelyre aztán építeni lehet, ne érezzék azt, amit az „állatiskola lakói”. Ezt a nemes feladatot, küldetesként látják el a nevelőtestületeink tagjai.

Szeretnénk a ránk bízott gyermekeknek befogadó, ideális, nyugodt, stresszmentes pedagógiai környezetet teremteni, melyben a leghatékosabb módon tudjuk fejleszteni őket.

Kisújszállás, 2023. szeptember 1

Köszönettel és tisztelettel:

Tatár Jánosné
igazgató

2. Küldetésnyilatkozatunk

*“Ahhoz, hogy kiegyensúlyozott, önálló
szociális személyiség váljék valakiből,
Két dolog szükséges: egyik az elfogadó
közösség, a másik az érzelmi biztonság.”
(Buda Béla)*

*Intézményünk célja, olyan pozitív pedagógiai
léggör megteremtése, ahol minden gyermek és
fiatal elégedett, önmagához képest
hatékonyan fejlődik, sikerélményhez jut.*

*Szakembereink elkötelezettek a sajátos
nevelési igényű gyermekeinkben lévő értékek
kibontakoztatásában, a lehető legönállóbb
életvitel megalapozásában, a társadalmi
integrációjuk elősegítésében.*

*Hagyományaink megőrzése mellett fontos
számunkra a tervszerű, partnerközpontú,
innovatív, hálózatépítő munka.*

2.1. Intézményünkről általában

Intézményünk hivatalos neve: Kádas György Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium

Intézményünk rövid neve: Kádas György EGYMI

Feladatellátási helyei:

Székhely: 5310 Kisújszállás, Bajcsy-Zsilinszky utca 37.

Telephelye: 5310 Kisújszállás, Kossuth Lajos utca 57.

5300 Karcag, Zöldfa utca 48.

5200 Törökszentmiklós, Bacsó Béla utca 2/A.

Intézményünk tagintézményének hivatalos neve: Kádas György Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollégium Karcagi Tagintézménye

Tagintézmény rövid neve: Kádas György EGYMI Karcagi Tagintézménye

Tagintézmény ügyviteli telephelye: 5300 Karcag, Kisújszállási út 45.

Tagintézmény telephelye: 5300 Karcag, Futó Imre utca 3.

Alapító és Fenntartó neve és székhelye:

Alapító szerv neve: Emberi Erőforrások Minisztériuma

Fenntartó neve: Karcagi Tankerületi Központ

Fenntartó székhelye: 5300 Karcag, Táncsics Mihály körút 15.

Fenntartó képviselője: Sági István tankerületi igazgató

OM azonosító: 038 402

2.2. Jövőképünk

- Váljunk olyan inkluzív köznevelési intézménnyé, ahol a szakmai alapidokumentumunkban meghatározott alapfeladatainknak megfelelően hatékonyan neveljük, oktatjuk, segítjük az összes olyan kiemelt figyelmet igénylő, sajátos nevelési igényű gyermeket és tanulót, akinek fejlődése **különnevelt** keretek között biztosított.
- **Bázisintézményként** minőségi szolgáltatásainkkal tudjuk segíteni az **együttnevelés** minden szereplőjét - tanulókat, pedagógusokat, pedagógiai munkát segítőket és a szülőket.

- **Állatasszisztált terápia** alkalmazásával új terápiás lehetőség biztosítása a sajátos nevelési igényű tanulók komplex képesség fejlesztése érdekében.
- **A boldogságprogram bevezetésével** járulunk hozzá a tanulók boldogság szintjének növeléséhez.
- **Ökoiskolaként** környezettudatosabb életvitel, a fenntarthatóság pedagógiai elvének kialakítása, a tanításban és az iskolai élet minden területén
- **Iskolakert** működtetésével gyakorlati tapasztalatok, munkára nevelés, környezettudatos és egészséges táplálkozás iránti igény kialakítása
- Tudjuk összehangolni a Karcagi Tankerületi Központoz tartozó köznevelési intézmények igényeit a hozzáférhető, minőségi szolgáltatások biztosításával
- Tudjunk működtetni szakmai és szakmaközi kapcsolatokat a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók nevelésében-oktatásában, fejlesztésében, terápiájában érintett köznevelési intézményekkel és szakmai szervezetekkel (más oktatási intézmények, nevelési tanácsadók, szakértői bizottságok stb.), szülőkkel, civil szervezetekkel
- Az intézmény kiépített partnerkapcsolatai legyenek erősek, legyünk nyitottak, fogadjunk minden érdeklődő szülőt és szakembert a nevelő-oktató munka színvonalának emelése érdekében.
- Tudjuk biztonságos, ingergazdag, befogadó környezetben, tevékenységközpontú, differenciált, változatos tanulásszervezési és módszertani eljárások alkalmazásával fejleszteni, nevelni, oktatni tanulásban akadályozott, értelmileg sérült, halmozottan fogyatékos, autizmussal élő gyermekeket
- Tudjuk biztosítani *speciális autista csoportban az egyénre szabott, autizmus-specifikus fejlesztés és oktatás* minőségi feltételeit az autizmussal élő óvodás, általános iskolás, szakképzésben résztvevő tanulóink számára
- Továbbra is tudjuk biztosítani a súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermekek köznevelésben való részvételét, komplex gyógypedagógiai fejlesztését sokoldalú, gazdag, motiváló környezetben
- Találjuk meg a sérült személyiségnek azokat az örömet adó, fejlődési útjait, melyekre ráépülhet a sajátos nevelési igényű tanulóink *tehetséggondozása*.
- Váljon mindannyiunk érdekévé, (szülő, gyógypedagógus, nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő, együttnevelésben résztvevő minden érintett, fenntartó), hogy a sérült fiatal szakmát tanulhasson és a lehető legönállóbb, a társadalom egyenrangú tagjaként élhessen.
- Kapja meg a szülő azt a lelki és gyakorlati segítséget, amelyre a gyermeke nevelése során szüksége van.
- Jusszon hozzá a gyógypedagógus, pedagógus és a nevelés-oktatásban részt vevő egyéb szakember mind ahhoz az innovatív, speciális szakmai ismeretekhez, amelyet használni tud a gyermekek, tanulók fejlesztésében.

2.3. Óvodai helyzetelemzés

1987 szeptemberében megyénkben elsőként nyitotta meg kapuit a gyógypedagógiai óvodánk. A személyi és tárgyi feltételek biztosítottak voltak. A csoport létszáma átlagosan 9 fő volt. Sok tekintetben előrelépés történt az évek során a korai intervenció és óvodai nevelés terén. Ilyen például a speciális terápiás szükségletek kielégítése, amely a gyermek egész személyiségének állapotát veszi figyelembe, és gyermek teljes személyiségét igyekszik fejleszteni.

Az óvodai nevelés a nagymozgás fejlesztést, anyanyelvi nevelést állítja központba, mely speciális terápiákat alkalmazó intenzív, komplex - az életkori sajátosságokat, a játékoság elvét szem előtt tartó - nevelési környezetben valósul meg. Az óvodai nevelés során az anyanyelvi nevelés, a mozgás, a kommunikáció, illetve a vizuomotoros koordinációs készség fejlesztése, a speciális terápiák alkalmazása a fő célunk.

A szülői házzal szoros kapcsolatot alakítunk ki, felismerve a családközpontú nevelés eredményességét. Ezt szolgálja az évek óta jól működő Szülő klub is, ahol igyekszünk segítséget nyújtani a szülőnek sérült kisgyermek elfogadásában, otthoni fejlesztésében.

A gyógypedagógiai óvodai nevelés során nagy hangsúlyt fektetünk a gyermek édesanyjáról való leválásának segítésére, a szocializációs folyamat kialakítására, majd erősítésére.

Bárhol is nevelkedjen azonban a 3-7 éves sajátos nevelési igényű óvodáskorú gyermek, fontos, hogy figyelembe vegyék egyéni szükségleteit, hogy a lehető leghatékányabban fejlődjenek képességei, készségei. 2011/2012. tanévtől kezdve folyamatosan emelkedik az autizmussal élő óvodás gyermekek száma, ezért az autizmus specifikus fejlesztésre nagy gondot fordítunk.

3. Az óvodánk nevelési koncepciója

Gyermekkép

1. Az Alapprogram az emberi személyiségből indul ki, abból a tényből, hogy az ember mással nem helyettesíthető, szellemi, erkölcsi és biológiai értelemben is egyedi személyiség és szociális lény egyszerre.
2. A gyermek fejlődő személyiség, fejlődését genetikai adottságok, az érés sajátos törvényszerűségei, a spontán és tervszerűen alkalmazott környezeti hatások együttesen határozzák meg. E tényezők együttes hatásának következtében a gyermeknek sajátos, életkoronként (életkori szakaszonként) és egyénenként változó testi és lelki szükségletei vannak. A személyiség szabad kibontakozásában a gyermeket körülvevő személyi és tárgyi környezet szerepe meghatározó. Az óvodai nevelés gyermekközpontú, befogadó, ennek megfelelően a gyermeki személyiség

kibontakozásának elősegítésére törekszik, biztosítva minden gyermek számára, hogy egyformán magas színvonalú és szeretetteljes nevelésben részesüljön, s meglévő hátrányai csökkenjenek. Nem ad helyet semmiféle előítélet kibontakozásának.

Óvodakép

1. Az óvodáskorú gyermek nevelésének elsődleges színtere a család.
2. Az óvoda a köznevelési rendszer szakmailag önálló nevelési intézménye, a családi nevelés kiegészítője, a gyermek harmadik életévétől az iskolába lépésig. Az óvoda pedagógiai tevékenységrendszere és tárgyi környezete biztosítja az óvodáskorú gyermek fejlődésének és nevelésének legmegfelelőbb feltételeit. Az óvodában, miközben az teljesíti a funkcióit (óvó-védő, szociális, nevelő-személyiségfejlesztő), a gyermekekben megteremtődnek a következő életszakaszba (a kisiskolás korba) való átlépés belső pszichikus feltételei.
3. Az óvodai nevelésben alapelv, hogy:
  - a) a gyermeki személyiséget elfogadás, tisztelet, szeretet, megbecsülés és bizalom övezi;
  - b) a nevelés lehetővé teszi és segíti a gyermek személyiségfejlődését, a gyermek egyéni készségeinek és képességeinek kibontakoztatását;
  - c) az óvodai nevelésben alkalmazott pedagógiai hatásoknak a gyermek személyiségéhez kell igazodniuk.
4. Az óvodai nevelés az alapelvek megvalósítása érdekében gondoskodik: a gyermeki szükségletek kielégítéséről, az érzelmi biztonságot nyújtó derűs, szeretetteljes óvodai légkör megteremtéséről; a testi, a szociális és az értelmi képességek egyéni és életkor-specifikus alakításáról; a gyermeki közösségben végezhető sokszínű – az életkornak és fejlettségnek megfelelő – tevékenységekről, különös tekintettel a mással nem helyettesíthető játékról; e tevékenységeken keresztül az életkorhoz és a gyermek egyéni képességeihez igazodó műveltség tartalmakról, emberi értékek közvetítéséről; a gyermek egészséges fejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges személyi, tárgyi környezetről.
5. A nemzetiséghez tartozó gyermekek óvodai nevelésében biztosítani kell az önazonosság megőrzését, ápolását, erősítését, átörökítését, nyelvi nevelését, és a multikulturális nevelésen alapuló integráció lehetőségét.
6. A hazájukat elhagyni kényszerülő családok (a továbbiakban: migráns) gyermekeinek óvodai nevelésében biztosítani kell az önazonosság megőrzését, ápolását, erősítését, társadalmi integrálását

Az óvodai nevelés célja

Az óvodai nevelés célja az, hogy elősegítse az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását, a hátrányok csökkenését, az életkori és egyéni sajátosságok valamint az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével (ideértve a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek ellátását is).

A sajátos nevelési igényű, *értelmileg akadályozott gyermek speciális nevelési szükségletéhez*, életkori, érési sajátosságaihoz *igazodó* támasznyújtáson, érzelmi biztonságon túl szolgálja a harmonikus személyiségfejlesztést, a testi, értelmi, szociális fejlesztést.

Az Oktatási Hivatal által kiadott *Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvében* meghatározottak szerint fontos, hogy a nevelési programban foglaltak és a sajátos nevelési igény összhangba kerüljenek.

Ebből adódódik, hogy:

- az elvárások igazodjanak a gyermekek fejlődésének üteméhez,
- fejlesztésük a számukra megfelelő területeken valósuljon meg,
- a sajátos nevelési igényű gyermekeket a nevelés, a fejlesztés ne terhelje túl,
- az egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs, rehabilitációs célú foglalkozások programjai váljanak az óvodák nevelési programjainak tartalmi elemeivé.

A fejlesztés szervezeti keretének megválasztását, az alkalmazott speciális módszer- és eszközrendszert minden esetben a gyermekek állapotából fakadó egyéni szükségletek határozzák meg.

Az óvodai nevelés feladata

Az óvodai nevelés feladata az óvodáskorú gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése. Ezen belül:

- az egészséges életmód alakítása,
- az érzelmi, az erkölcsi és a közösség nevelés,
- az anyanyelvi-, értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása.

Az egészséges életmód alakítása

Az egészséges életmódra nevelés, az egészséges életvitel igényének alakítása, a gyermek testi fejlődésének elősegítése ebben az életkorban kiemelt jelentőségű. Ezen belül az óvodai nevelés feladata:

- a gyermek gondozása, testi szükségleteinek, mozgásigényének kielégítése,
- a harmonikus, összerendezett mozgás fejlődésének elősegítése,
- a gyermeki testi képességek fejlődésének segítése,
- a gyermek egészségének védelme, edzése, óvása, megőrzése,

- az egészséges életmód, a testápolás, az étkezés, az öltözködés, a pihenés, a betegségmegelőzés és az egészségmegőrzés szokásainak alakítása,
- a gyermek fejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges egészséges és biztonságos környezet biztosítása,
- a környezet védelméhez és megóvásához kapcsolódó szokások alakítása, a környezettudatos magatartás megalapozása,
- megfelelő szakemberek bevonásával – a szülővel, az óvodapedagógussal együttműködve – speciális gondozó, prevenciós és korrekciós testi, lelki nevelési feladatok ellátása.

A fejlesztés legfontosabb területei:

- kognitív képességek fejlesztése
- a szocializáció elindítása, elősegítése
- a **nagymozgások** kialakítása, korrigálása;
- az egyensúlyérzék fejlesztése;
- a **manuális** készség fejlesztése;
- a beszédszervek ügyesítése, a **beszéd** indítása;
- a **játéktevékenység** fejlesztése
- a speciális **zenei nevelés** alapjainak lerakása.
- az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása
- az érzelmi, az erkölcsi és a közösségi nevelés

A nevelés hatására a sérülés arányaiban igyekszünk kialakítani az alkalmazkodó képességet, az akaraterőt, az önállóságot, az együttműködést.

Egész napos ellátást, fejlesztést biztosítunk csoportos, kiscsoportos és egyéni formában.

A tanköteles kort megelőző évben intenzív iskola előkészítés folyik.

A képességfejlesztésben az értelmi, a kooperációs készség, a verbális és nonverbális kommunikáció fejlesztése, az aktív szókincs bővítése, a mozgás javítása, az alapvető önkiszolgálási szokások kialakítása, a kognitív funkciók fejlesztése, az alapvető önkiszolgálási szokások kialakítása, a kognitív funkciók fejlesztésére törekszünk.

4. Óvodai gyermekprofil

4.1 Az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek óvodai nevelése

Az óvoda a gyermek **hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig** nevelő intézmény, amely a gyermeket **fokozatosan, de különösen az utolsó évében az iskolai nevelés-oktatásra készíti fel.** Az óvoda felveheti azt a gyermeket is, aki a harmadik életévét a felvételétől számított fél éven belül betölti, feltéve, hogy minden, a településen vagy ha a felvételi körzet több településen található, az érintett településeken lakóhellyel, ennek

hiányában tartózkodási hellyel rendelkező hároméves és annál idősebb gyermek óvodai felvételi kérelme teljesíthető.

A gyermek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a harmadik életévét betölti, a nevelési év kezdő napjától legalább napi négy órában óvodai foglalkozáson vesz részt. A szülő – tárgyév május 25. napjáig benyújtott – kérelme alapján a gyermek jogos érdekét szem előtt tartva, annak az évnek az augusztus 31. napjáig, amelyben a gyermek a **negyedik életévét** betölti, a Kormány rendeletében kijelölt szerv (a továbbiakban: felmentést engedélyező szerv) **felmentheti** az óvodai foglalkozáson való részvétel alól, ha a gyermek családi körülményei, sajátos helyzete indokolja. Ha az eljárásban szakértőt kell meghallgatni, csak az óvodavezető vagy a védőnő rendelhető ki.

Külön gyógypedagógiai óvodai csoport létesítése kizárólag az 5. életévét betöltött – óvodai nevelésre kötelezett – és a komplex – pedagógiai-gyógypedagógiai, pedagógiai, pszichológiai és orvosi – vizsgálat diagnózisa alapján egyértelműen az enyhe értelmi fogyatékos övezetbe sorolt gyermekek számára abban az esetben lehet szakmailag indokolt, ha a gyermek nevelése vélhetően csak a speciális nevelés keretében biztosított, intenzív gyógypedagógiai fejlesztés mellett valósítható meg megfelelően.

4. 2. A közép súlyos értelmi fogyatékos gyermek

A közép súlyos értelmi fogyatékos gyermekek sérülése általában már az óvodáskort megelőzően, közvetlenül születés után vagy kora gyermekkorban felismerhető. A jól szervezett és hatékony korai fejlesztés jelentősen segítheti az óvodai beilleszkedést és az óvodaérettség elérését.

Óvodába lépéskor jellemző a bizonytalan nagymozgás, ügyetlen manipuláció, előfordulhatnak sztereotip mozgások. Szobatisztaság kialakulatlan, beszédértés gyenge, sok esetben a kommunikáció súlyosan akadályozott. Sérült a figyelem, a motiváció, az emlékezet és a kitartás.

A közép súlyos értelmi fogyatékos gyermek fejlesztésében a kis lépések elvét alkalmazva, a gyermekekre jellemző cselekvésbe ágyazott gondolkodást figyelembe vevő képességfejlesztés kellő időt, alkalmat kell biztosítanunk.

Fejlesztési területek:

- az alapmozgások, manipuláció kialakítása, fejlesztése,
- minimális kontaktus, kooperációs készség, valamint a nonverbális és verbális kommunikáció fejlesztése, a gyermek egyéni szükségleteinek megfelelően a szóbeli kommunikációt kiegészítő, illetve helyettesítő módszerek, eszközök alkalmazásával történő fejlesztés,
- beszédindítás, a beszédmegértés fejlesztése, az aktív szókincs bővítése
- a szobatisztaság, az alapvető önkiszolgálási szokások kialakítása
- adekvát játékhasználat elsajátítása, a kognitív funkciók fejlesztése.

Ezek kialakításánál kiemelt szerepe van a rendszerességnek, az utánzásnak, a gesztussal kísért, egyszerű verbális utasításnak, a zenének, a ritmusnak, a sok ismétlésnek.

A fejlesztés során a csoportos foglalkozásokon törekedni kell a megfelelő motiváció fenntartására, a csoportban az egymáshoz való közeledésre, az egymás melletti tevékenykedés fejlesztésére.

4.3. Autizmussal élő és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztése

Az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermek

Az autizmus spektrum zavarok meghatározó jellegzetessége a társas viselkedést, a kölcsönösséget igénylő kommunikációt és a rugalmas viselkedésszervezést megalapozó kognitív készségek minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg.

Az állapot hátterében az idegrendszer fejlődési zavara áll. Az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekekre jellemző a kölcsönösséget igénylő társas helyzetek megértésének és azokban való részvételének zavara, a beszéd szintjéhez képest károsodott kölcsönös kommunikáció, a rugalmatlan, sztereotip viselkedés, a viselkedésszervezés és kivitelezés zavara és az egyenetlen képességprofil.

Az autizmus spektrum zavar minden értelmi szinten előfordul, ami azt jelenti, hogy jelen lehet átlagos (vagy átlag feletti) intelligencia mellett épp úgy, mint értelmi sérüléssel együtt járva. A fejlődési zavar átlagos, vagy átlag feletti intelligencia esetében is jelentősen befolyásolja, áthatja a gyermeki fejlődést, megváltoztatja a megismerés folyamatát és a társas viselkedés fejlődését, ezért sérülés-specifikus fejlesztésre minden érintett gyermeknek joga és szüksége van. Autizmusban a beszédfejlődés gyakran megkésett, súlyos esetekben nem alakul ki beszélt nyelv. A központi probléma azonban nem a nyelv hiánya, vagy megkésett fejlődése, hanem a funkcionális, kölcsönös kommunikáció sérülése. Az alapvető problémák közé tartozhat a nyelvhasználat színvonalától függetlenül, hogy hiányozhat a kommunikáció és a beszéd hasznának, hatalmának megértése, vagyis hiányozhat annak megértése, hogy mások érzéseit, gondolatait, tetteit kommunikáció útján befolyásolni lehet.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő kisgyermek lehető legkorábbi diagnózist követő habilitációs terápiája megelőzheti egyes tünetek kialakulását, enyhítheti a fejlődés devianciáját. Ennek eredményeként a nem beszélő, vagy megkésett beszédfejlődésű gyermek (ha mentális szintje megengedi) óvodába lépéskor már rendelkezhet korlátozott mennyiségű, de célszerűen használt augmentált – vizuálisan segített – kommunikációs eszköztárral. A gyermek a szociális interakció csecsemőkori fejlődési szintjének megfelelő egyes képességeket segítséggel használhat, és a kölcsönösséget igénylő társas viselkedési helyzetekben, illetve környezetében az egyéni fejlesztéshez szükséges viselkedéselemekkel képességeitől függően rendelkezhet.

A korai speciális terápia hiányában ezek lesznek az óvodai fejlesztés fő céljai, kiegészítve a viselkedésproblémák, viselkedés- és gondolkodási készségek terápiájával, szükség esetén a

korai elemi készségek kialakításával (szobatisztaság, rágás-evés, önkiszolgálás) fejlesztésének elemeivel.

A jó értelmi képességekkel rendelkező, jól beszélő autizmus spektrum zavarral küzdő kisgyermek számára is a kommunikációs, szociális és kognitív habilitációs terápia az óvodai nevelés elsődleges feladata. Ennek érdekében az óvodai nevelés, illetve ideálisan a szülőkkel való együttműködés eredményeképpen az egész ébren töltött idő – különösen a természetes élethelyzetek – használandóak a fejlesztésre. Az óvodai fejlesztés alapja minden esetben pszichológiai képességmérés. A fejlődési szint és szociális alkalmazkodás követése egyéni felméréssel történik, speciális eszközök és módszerek használatával, egyéni fejlesztési helyzetben megalapozva. A gyermekek szükségleteinek megfelelő fejlesztéséhez az óvodai környezet megfelelő kialakítása, és a speciális módszerekben képzett szakember vagy fejlesztő asszisztens jelenléte szükséges. Nagy hangsúlyt kap az *alapmozgások kialakítása, fejlesztése, a minimális kontaktus, kooperációs készség nonverbális és verbális kommunikáció fejlesztése, a beszédindítás, a beszédmegértés fejlesztése, az aktív szókincs bővítése. Az alapvető önkiszolgálás, az adekvát játékhasználat elsajátítása* folyamatosan figyelünk

Ezen képességek kialakításában kiemelt szerepe van a rendszerességnek, az utánzásnak, a gesztussal kísért, egyszerű verbális utasításnak, a zenének, a ritmusnak, a rendszeres ismétlésnek.

5. Általános fejlesztési céljaink

Szorosan **együttműködve a családdal** célzottan használjuk ki azokat az időpontokat, amikor bizonyos funkciók érése "szenzibilis fázisban" van.

Az optimális fejlesztés a transzfer hatás következtében az egész személyiségre hat, a **gyermek pszichomotoros fejlesztését szolgálja**. Így nem egymástól elkülönült funkció tréning zajlik, hanem egyidejűleg több funkció fejlődését segíti a komplex környezet.

A **szociális tanulás támogatása közben** figyelembe veszi a program a különböző funkciók egymásra épülését, hogy sikerélményt biztosítson a gyermekeknek, s hogy a tanítási technikák könnyen érthetőek, elsajátíthatóak legyenek.

A "tanulás" akkor hatékony, ha a gyermek érzi a **biztonságot**, ha tudja, hogy a környezete őt elfogadja, megérti.

Három "alapelv"-nek kell érvényesülni: "Ölelj át!", "Tegyél le!", "Hagyjál békén!"

Ez jelenti egyrészt az életkor specifikus, illetve fejlettség szerinti önállósulási folyamatok állomásait, másrészt azt, hogy a sérült gyermek is elsősorban gyermek, akinek szüksége van a bizalomteljes szeretetre, elfogadásra, de a túlzott óvó-védő szeretet gátja lehet az önállósulásnak.

Így meg kell tanulni elengedni, "letenni" a gyereket, örülni az első önálló kísérleteknek, s ezt elő kell segíteni, illetve szükségleteit oly módon figyelembe venni, hogy a napirendben

legyenek a pihenést, a nyugalmat biztosító idők, fázisok, ahol azt csinál, amit akar -- természetesen a felnőtt felügyelete mellett.

Miután a **spontán tanulás is sérült**, gyakran hiányzik a természetes kíváncsiság belőlük, tudatosan kell kiépíteni a tanulási helyzeteket.

Meg kell tanulniuk az összes érzékszerv bevonásával a **helyes érzékelést, észlelést**, mint a magasabb mentális folyamatok kialakulásának első lépcsőfokát.

Az észleléssel igen szoros kapcsolatban van a megismerés folyamatában az **emlékezet és figyelem**, hisz csak azt tudják felidézni, amire emlékeznek, az emlékezet pedig függ a figyelemtől.

A **nagy mozgásigényre, a tevékenység érzelem vezéreltségére**, a viszonylag jó **utánozó készségre**, a felnőttközponúságra támaszkodva lehet eredményt elérni.

A gyermeki személyiség fejlődése szempontjából a legfontosabb tevékenységformára a **játékra** épülhet a pedagógiai munka, bármilyen képességfejlesztés legyen az mozgás, pszichomotoros vagy nyelvi-kommunikációs fejlesztés.

A játék nincs ellentétben a tanulással. Játék közben a gyermek tanul: tanul szociális szerepet, érzelmeket, motívumokat, beállítódást, tanulja a környezet személyi és tárgyi világának elsajátítását.

Az **óvodai élet tudatos szervezésével**, a mindennapos szakszerű csoportos és egyéni **képességfejlesztő munkával**, az **érzelmi biztonság megteremtésével**, a gyermekek tevékenységszükségletének kielégítésével, a sokoldalú tapasztalat-szerzést, a szociális tanulás feltételeit biztosítva **kell elérni**, hogy az óvodások:

- érezzék magukat biztonságban a szeretetteljes légkörű közösségben;
- testi, szociális, értelmi képességeik egyaránt fejlődjenek;
- tudjanak utánozni;
- tudjanak egymás mellett és egymással tevékenykedni, a felnőtt irányítását elfogadni;
- használják adekvátan a játékeszközöket, játékban legyenek kitartóak, vigyázzanak játékuikra, ismerjék azok helyét;
- értsék az egyszerű alkalmanként gesztussal kísért verbális utasításokat, azokat hajtsák végre.
- fejlettségi szintjüknek megfelelően tudjanak kommunikálni;
- kíváncsiságukat, kérésüket, szükségleteiket tudják közölni; használjanak nonverbális jelzéseket is.
- sokrétű tapasztalatokat szerezzenek közvetlen környezetükről, tudjanak abban tájékozódni. Ismerjék meg a környezet tárgyait, azok tulajdonságait.
- tudjanak rövid ideig feladathelyzetben maradni, figyelmüket egy adott tevékenységre irányítani.
- alakuljon ki önállóságuk az elemi tisztálkodás, öltöztetés-vetkőztetés, étkezés, WC használat terén, ha kell, fogadjanak el és kérjenek segítséget.

- mozgásuk legyen viszonylag összerendezett, harmonikus; igényeljék a rendszeres mozgást, tevékenyen vegyenek részt mozgásos játékokban
- tudjanak különböző anyagokkal ügyesen manipulálni, alakuljon ki az ábrázolás igénye bennük.
- szívesen hallgassanak rövid mesét, verset. Tudjanak életkoruknak, fejlettségi szintjüknek megfelelő dalokat, verseket, mondókákat,
- ismerjék az alapvető viselkedési szokásokat, tudjanak köszönni, kérni, kívánni stb. Tudjanak elemi szabályokhoz alkalmazkodni, elemi munkát végezni. Képességüktől függően tudjanak a tágabb környezetükben is tájékozódni.(Otthon - óvoda, stb.)

6. Tartalom

A tanulás folyamatában elméleti, gyakorlati ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítását, képességek kialakulását, viszonyulások, érzelmi akarati tulajdonságok fejlődését, magatartástanulást segíti a gyógypedagógus. A verbális, mozgásos és szociális tanulás eredményeként alakulnak a gyermek érzelmei, a cselekvés módja, a szociális magatartás, különböző tulajdonságok és képességek.

6.1. Foglalkozási, tevékenységi formák a gyógypedagógiai óvodában

Önkiszolgálásra nevelés

Feladatai: a tisztálkodás, öltözés-vetkőzés, étkezés, egyszerű munkavégzés, szobatisztaságra nevelés terén minél nagyobb önállóságra nevelni az óvodás gyermeket.

Mozgásfejlesztés

Az alapmozgások kialakítása, korrigálása, a koordinációs zavarok, a mozgásos ügyetlenség csökkentése, a testi-lelki harmónia, a jó pszichomotoros állapot elősegítése.

Tudjanak utánozni.

A rendszeres egészségfejlesztő testmozgás, a gyermekek egyéni fejlettségi szintjéhez igazodó mozgásos játékok és feladatok, a pszichomotoros készségek és képességek kialakításának, formálásának és fejlesztésének eszközei.

Az óvodáskor a természetes hely-, helyzetváltoztató- és finommotoros mozgáskészségek tanulásának, valamint a mozgáskoordináció intenzív fejlődésének szakasza, amelyeket sokszínű, változatos és örömteli, érzelmi biztonságban zajló gyakorlati formákkal, játékokkal szükséges elősegíteni. Ezzel biztosítható a mozgás és az értelmi fejlődés kedvező egymásra hatása. A spontán – a játékban, azon belül a szabad játékban – megjelenő mozgásos tevékenységeknek, az egészségfejlesztő testmozgásnak az óvodai nevelés minden napján, az egyéni szükségleteket és képességeket figyelembe véve, minden gyermek számára lehetőséget

kell biztosítani. Törekedni kell a gyermekeket legjobban fejlesztő, kooperatív mozgásos játékok széleskörű alkalmazására, a szabad levegő kihasználására

Anyanyelvi nevelés

Kettős feladata: a beszéd megértés fejlesztése, az aktív beszéd indítása, fejlesztése, illetve speciális megközelítési móddal, kis lépésekkel, minden érzékszerv egyidejű bevonásával a szűkebb környezet megismertetése. Egyszerű mesék, versek, mondókák megtanítása.

A mindennapos mesélés, mondókázás és verselés a kisgyermek mentális higiéniájának elmaradhatatlan eleme

Vizuomotoros készség fejlesztése

A vizuális és taktilis észlelés, a testséma fejlesztése a szem-kéz koordináció, alakállandóság, alak-háttér felismerő képesség fejlesztése, a téri tájékozódás fejlesztése, a helyes ceruzafogás megtanítása, az ábrázoló kedv felkeltése, technikák, eszközök megismertetése.

A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézi munka, mint az ábrázolás különböző fajtái, az esztétikus tárgyi környezettel való ismerkedés is fontos eszköze a gyermeki személyiség fejlesztésének. A gyermeki alkotás a belső képek gazdagítására épül. Az óvodapedagógus feladata megismertetni a gyermekeket az eszközök használatával, a különböző anyagokkal, a rajzolás, festés, mintázás és kézimunka különböző technikai alapelemeivel és eljárásaival

Játékra nevelés

Az adekvát játékhasználat elsajátíttatása, a gyakorló, konstruáló és elemi szerepjátékok megismertetése. Az egymás melletti és együttes játék megvalósítása énekes-verses népi játékok játszása.

A játék folyamatában az óvodapedagógus tudatos jelenléte biztosítja az élményszerű, elmélyült gyermeki játék kibontakozását. Mindezt az óvodapedagógus feltételteremtő tevékenysége mellett a szükség és igény szerinti együttjátszásával, támogató, serkentő, ösztönző magatartásával, indirekt reakcióival éri el.

Az óvodában előtérbe kell helyezni a szabadjáték túlsúlyának érvényesülését. A játék kiemelt jelentőségének az óvoda napirendjében, időbeosztásában, továbbá a játékos tevékenységszervezésben is meg kell mutatkoznia

Zenei nevelés alapjai

Egyszerű ritmusú versek, mondókák segítségével a ritmus, egyenletes lüktetés, és a zenei hallás fejlesztése. Egyszerű hangszerek használata. (Dob, cintányér, triangulum, kasztanyetta, xilofon, Metalofon, stb.)

Az óvodában a környezet hangjainak megfigyelése, az ölbeli játékok, a népi gyermekdalok, az éneklés, az énekes játékok, a zenélés örömet nyújtanak a gyermeknek, egyben felkeltik zenei

érdeklődését, formálják zenei ízlését, esztétikai fogékonyságát. Az élményt nyújtó közös ének-zenei tevékenységek során a gyermek felfedezi a dallam, a ritmus, a mozgás szépségét, a közös éneklés örömét. A népdalok éneklése, hallgatása, a gyermek-, néptáncok és népi játékok, a hagyományok megismerését, továbbélését segítik. Az óvodai ének-zenei nevelés feladatainak eredményes megvalósítása megalapozza, elősegíti a zenei anyanyelv kialakulását. Az éneklés, zenélés a gyermek mindennapi tevékenységének részévé válik a felnőtt minta spontán utánzásával

Az érzelmi, az erkölcsi és a közösségi nevelés

Az óvodáskorú gyermek egyik jellemző sajátossága a magatartásának érzelmi vezéreltsége. Elengedhetetlen, hogy a gyermeket az óvodában érzelmi biztonság, állandó értékrend, derűs, kiegyensúlyozott, szeretetteljes légkör vegye körül.

Mindezért szükséges, hogy:

- a gyermeket már az óvodába lépéskor kedvező érzelmi hatások ériék;
- az óvoda alkalmazottai és a gyermek, a gyermekek, valamint az óvodai alkalmazottak közötti kapcsolatot pozitív attitűd, érzelmi töltés jellemezze;
- az óvoda egyszerre segítse a gyermek erkölcsi, szociális érzékenységének fejlődését, éntudatának alakulását, és engedjen teret önkifejező törekvéseinek;
- az óvoda nevelje a gyermeket annak elfogadására, megértésére, hogy az emberek különböznek egymástól.

A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek esetében szükség szerint különösen jelentős az óvoda együttműködő szerepe az ágazati jogszabályokban meghatározott speciális felkészültséggel rendelkező szakemberekkel.

Egyéni fejlesztés

Az egyéni fejlesztés az adott gyermek fejlettségi szintjének megfelelő képességfejlesztés. A lassabban haladó és a csoport átlagánál jobb képességű gyermek egyénre szabott terápiáját is jelenti

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység közös céljai és feladatai:

A fejlesztés céljait minden esetben a fejlesztheséget megfogalmazó pedagógiai-gyógypedagógiai-orvosi-pszichológiai komplex vizsgálat diagnózisára, javaslataira kell építeni.

- a) A mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékból, több fogyatékból együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékból, autizmus spektrum zavarból illetve egyéb pszichés fejlődési zavarból fakadó hiányzó vagy sérült funkciók kompenzálása vagy helyreállítása, a meglévő ép funkciók bevonásával,
- b) Törekvés a különféle funkciók egyensúlyának kialakítására.
- c) A szükséges speciális eszközök elfogadtatása és használatuk megtanítása.
- d) Az egyéni sikereket segítő tulajdonságok, funkciók fejlesztése.

e) Az egyes területeken kimagasló képességeket mutató gyermek támogatása.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenységet meghatározó tényezők

a) A sajátos nevelési igény típusa, súlyossága.

b) A sajátos nevelési igény kialakulásának, diagnosztizálásának és a speciális ellátás megkezdésének ideje.

c) korai fejlesztésben és gondozásban részesült gyermek esetében a korai időszak fejlődésmenete.

d) A gyermek

- életkora, pszichés és egészségi állapota, rehabilitációs műtétei,
- képességei, kialakult készségei,
- kognitív funkciói, meglévő ismeretei,
- családi háttere.

Mindezek alapján a fejlesztés magába foglalja a vizuális, akusztikus, taktilis, mozgásos észlelés folyamatait, a motoros képességek, a beszéd- és nyelvi készségek és az értelmi képességek fejlesztését. Az egyes sajátos nevelési igény típusok függvényében más-más terület kap nagyobb hangsúlyt.

Halmozott fogyatékoság esetén a megállapított fogyatékoságok mindegyikére tekintettel kell lenni.

A nevelési programot egyéni fejlesztési terv is kiegészíti.

Kiegészítő terápiák

Speciális gyógypedagógiai rehabilitáció

Látássérült szakos, hallássérült szakos gyógypedagógiai rehabilitációs fejlesztés biztosítása azoknak a kicsinek, akinek más érzékszervi sérültsége is van.

Logopédiai kezelés: Beszédindítás, beszédfejlesztés logopédus segítségével.

Mozgásfejlesztés: Speciális mozgásterápiás, mozgáskoordinációs fejlesztés, mozgáskészség fejlesztése, képességfejlesztő gyakorlatokkal az arra rászoruló óvodás gyermekeknek.

Konduktív mozgásfejlesztés: A konduktív pedagógia célja nem pusztán a mozgás fejlesztése, hanem a sokoldalú személyiségfejlesztés. Magába foglalja többek között:

- a hely-, és helyzetváltoztatás tanulását,
- önellátási szokások kialakítását,
- az értelmi fejlesztést,
- a manipulációs és játéktevékenységet,
- a helyes testvázlat kialakítását,
- a beszédfejlesztést,
- szem-kéz koordináció fejlesztését.

Autizmus-specifikus fejlesztés: egyénre szabottan, protetikus környezet feltételeinek megteremtésével, autizmus-spektrumzavar szakos gyógypedagógussal. A terápia kognitív-viselkedéses megközelítést, és vizuális támogatást alkalmazó eljárásokra, alternatív kommunikációs módszerekre épül.

Projekt módszer alkalmazása

A projekt módszer sajátos tanulási egység, technika, a megismerés fő forrásává az önálló és csoportos tapasztalást teszi. A módszer igen hatékony a sajátos nevelési igényű óvodások esetében is. A passzív befogadó és feldolgozó magatartás helyett, a saját meglévő képességek, viselkedésformák kipróbálásán, és újak kialakításán van a hangsúly.

Projekt módszer alkalmazása az óvodai nevelésben

A projekttervezésen alapuló éves tervezést meghatározzák a sajátos nevelési igényű tanulók óvodai irányelve, a Pedagógiai programunk, valamint a tevékenységek fejlesztési cél- és feladatrendszere. A projektek, témák tartalmi elemei elsősorban az időjáráshoz, illetve ünnepkörökhöz kapcsolódnak, melyek nevelési, oktatási tartalma minden foglalkozás részét képezi.

A témakörök tartalmi elemeit – időrendi sorrendben - az alábbi projekteken belül valósítjuk meg:

- Hívogat az iskola (3 hét)
- Ősz anyó kincsei (6 hét)
- Szép álmokat, falevél (5 hét)
- Van zsákdobban minden jó (2 hét)
- Csilingel a csengettyű (3 hét)
- A Téltündér palotája (4 hét)
- Tarka-barka maskara (2 hét)
- Itt a szemem, itt a szám (3 hét)
- Tavaszi ébredés (5 hét)
- Szép nyári napok (3 hét)

A projektek időtartama a foglalkozások tartalmi tematikájához igazodik: 2-6 héten keresztül ugyanabban a témakörben, komplex módon, változatos tartalmi és feldolgozási lehetőségekkel, módszerekkel, folyamatos ismétléssel, gyakorlati tevékenységek közben történik. Elvárás, hogy a témakörök zárása projektzáró alkalommal, a projekt során megvalósult tevékenységek produktumainak gyűjteményével, kiállításával, a tanult dalok, versek, mondókák, játékok bemutatásával záruljon összefoglalásként. A tevékenységek

egymásra épülése, a projekt tartalma, témája, a megvalósulás folyamata a csoportszobákban jól látható helyen elhelyezett projektfalon látható, követhető a tanulók, a pedagógusok és a szülők számára. Projektjeinken belül a témafeldolgozást segítő tevékenységeket mindig az adott csoport képességeihez szükséges igazítani, melyet az éves tervezés tartalmaz tantárgyanként.

Projektmódszerbe beépülő terápiás lehetőségek

A szűkebb-tágabb környezet megismerése elnevezésű foglalkozáson belül a természeti világ megismerését szimbolikus játékok, báb- és meseterápiás foglalkozások színesítik, mely több készség- és képességterület fejlesztésére is lehetőséget biztosítanak. Ezek az alkalmak kiválóan támogatják a tanulók érzelmi és szociális nevelését is. Foglalkozásainkon kiemelt figyelmet fordítunk az észlelés-érzékelés fejlesztésére, a szenzoros és motoros működések összehangolására, mely a projekt tartalmi elemein kívül, Snoezelen, multiszenzoros környezetben történő fejlesztéssel egészülhet ki eredményesen.

Projektmódszer a mozgásfejlesztésben

Nagy hangsúlyt fektetünk a tanulók mozgásnevelésére, mozgásfejlesztésére. Ezen a területen fontos feladatunk a tanulók testséma kialakulásának elősegítése, károsodott tartási és mozgási funkciók korrekciója, kompenzációja, az állapotromlás megelőzése. Ezt a célt szolgálják a konduktív mozgásfejlesztő, valamint a terápiás szobában szervezett csoportos mozgásfejlesztő foglalkozások, illetve az egyéni mozgásfejlesztések, melyeket konduktor, szomatopedagógus végzettségű gyógypedagógusok az adott projekt tartalmi elemeivel kiegészítve végeznek.

7. Az óvodai élet megszervezése

1. A gyermek egészséges, a tevékenységekben megnyilvánuló fejlődéséhez, fejlesztéséhez a napirend és a hetirend biztosítja a feltételeket, melyek a megfelelő időtartamú, párhuzamosan is végezhető, differenciált tevékenységek, valamint a gyermek együttműködő képességét, feladattudatát fejlesztő, növekvő időtartamú (5–35 perces) csoportos foglalkozások tervezésével, szervezésével valósulnak meg. A napirend igazodik a különböző tevékenységekhez és a gyermek egyéni szükségleteihez, valamint tekintettel van a helyi szokásokra, igényekre. A rendszeresség és az ismétlődések érzelmi biztonságot teremtenek a gyermeknek.
2. A jó napirendet folyamatosság és rugalmasság jellemzi. Fontos a tevékenységek közötti harmonikus arányok kialakítása, szem előtt tartva a játék kitüntetett szerepét. A napi- és hetirendet a gyermekcsoport óvodapedagógusai alakítják ki.
3. Az óvodai élet szervezésében a gondozásnak is kiemelt szerepe van. Az óvodapedagógus a gondozás folyamatában is nevel, építi kapcsolatait a gyermekekkel, egyúttal segíti önállóságuk fejlődését, együttműködve a gondozást végző munkatársakkal.
4. Az óvodai nevelés tervezését, valamint a gyermekek megismerését és fejlesztését, a fejlődésük nyomon követését különböző kötelező dokumentumok szolgálják. Az óvodai nevelés csak a jóváhagyott pedagógiai program alapján valósulhat meg és a teljes óvodai

életet magába foglaló tevékenységek keretében szervezhető meg, az óvodapedagógus feltétlen jelenlétében és közreműködésével.

Az óvodai foglalkozások heti rendszeressége

A foglalkozás neve	Heti előfordulás	A foglalkozás formája
Anyanyelv	5	csoportos, egyéni
Mozgásfejlesztés	5	csoportos
Önkiszolgálás	5	egyéni, mikrocsoportos
Vizuomotoros fejlesztés	2	mikrocsoportos vagy egyéni
Játékra nevelés	2	csoportos, mikrocsoportos vagy egyéni
Habilitáció/Rehabilitáció	11	egyéni
Zenei nevelés alapjai	1	mikrocsoportos
Összesen:	31	

Szokások kialakítása

Minden kisgyermek életében a nagyon fontos a szokásrendszer kialakítása, amik jelentősen befolyásolják a személyiségfejlődést. A szokásos cselekményeknél nincs szükség akaratilag erőfeszítésre, erős figyelemkoncentrációra. Jól begyakorolt sztereotípiákat kell kialakítani úgy, hogy a már kialakult jó szokásokat megerősítik - illetve a helyes szokásokat alakítják ki, - egyben kiküszöbölik a rossz beidegződéseket kioltással.

A szokás valamilyen művelet többszöri ismétlésének eredménye egy adott helyzetben. Ennek kialakulásához meghatározott számú gyakorlásra, ismétlésre van szükség, hogy a cselekvés vagy viselkedésforma szokássá váljon.

A gyermek sérülésének, életkorának megfelelő élethelyzeteket kell teremteni, a kialakult feltételes reflexeket meg kell erősíteni.

Szükséges, hogy a már kialakult szokásokat mindig, minden körülmények között azonos módon várják el a gyermektől. A szokások keletkezésekor a **tudatosságnak**, a szükségesség belátásának a **cselekvés akarásának** is lényeges szerepe van, megkönnyíti, meggyorsítja a szokásfejlődés folyamatát.

A sajátos nevelési igényű, értelmi akadályozott óvódás még nem látja be helyes vagy helytelen viselkedésének következményét, itt az **utánzásnak**, modellkövetésnek van nagy jelentősége. A cselekvés hasznosságát kell hangsúlyozni elsősorban. A helyes viselkedést kell megerősíteni. A következetes elvárás mellett szükséges az állandó ellenőrzés. Figyelni kell a **fokozatosságra, egymásutániségra, fontossági sorrendre**.

Igyekeznek kiküszöbölni azokat a cselekvési alkalmakat, amelyből a rossz szokások származhatnak.

A szokások kialakításának alapvető feltétele tehát a **pozitív példa**.

A preferált személy viselkedése utánzásra készíti a gyermeket. Ezért csak olyan szabályokat állítson fel a pedagógus - a gyermek számára érthetően, - amely betartása nem jelent túl nagy feladatot.

A meggyőzés a gyermek szenzoros problémái értelmi állapota miatt csak óvatosan alkalmazható.

A jól megválasztott **napirend**, a határozott, de szeretetteljes **követelés**, az **értelmes rend** segíti a szokások kialakítását.

A nevelés során egyre nagyobb szerepet kap az önállóságra nevelés, amely azonban soha nem nélkülözheti az ellenőrzést, az ehhez kapcsolódó jutalmazást, büntetést.

A gyermekek a pedagógusban, illetve a velük kapcsolatban levő felnőttekben **érzelmi támaszt** keresnek. Szavaikat, azok tartalmát, egész magatartásukat, annak minden összetevőjét úgy kell szabályozni, hogy érzelmen alapuló, bensőséges személyes kapcsolat alakulhasson ki.

Az óvodások családban élnek. Egy szülő családmódel, államigondozott, nevelő szülők Többségük meleg, szeretetteljes milióból érkezik, de a családok nevelés attitűdjét gyakran meghatározza a túlzott féltés

Többségüket teljesen kiszolgálják, etetik, pelenkázzák, ölben cipelik. Többször autón utaznak, a nagy távolságok ezt indokolják -- nem ismerik a tömegközlekedési eszközöket, néhány lépés után elfáradnak, rövid ideig tudnak csak sétálni. Egyedül nem tudják elfoglalni magukat.

Támogatószolgálat

Mindezek figyelembevételével kell a gyermek helyes szokásrendszerét kiépíteni, hatva a családra, azonos követelményeket állítva.

A **szoktatási idő (a gyermek sajátosságaitól függően)** arra szolgál, hogy fokozatos legyen az átmenet, de feltétlenül örömszerző a gyermek számára. A családban addig csak felnőttek között élő a vele való permanens anyai foglalkozást igénylő gyermek **fokozatosan** szokja meg az új környezetét.

Fontos, hogy ne változtassanak meg radikálisan mindent a gyermek életében. Türelmes, de **határozott követeléssel, speciális tréningekkel** (pl. játék elrakás, csap kinyitása stb.) érik el, hogy szívesen alkalmazkodjon az elvárásokhoz minden gyermek.

A szokások kialakításának területei

Az egészséges életmódra nevelés

Az óvodai élet során törekedni kell arra, hogy a gyermekek egészsége, későbbi igényei megalapozása érdekében kapja meg szükségleteinek megfelelő gondozást, s egyre inkább legyen számára természetes igény az egészséges életmód.

Ezek megvalósulási területei

Testápolás

Célja: a tisztaság igényének felkeltése, a fokozatos önállóság: tudják a ruhájuk ujját feltűrni, tudják a csapot kinyitni, elzárni, saját törölközőt felismerni, kis segítséggel kezét törölni. Szappant helyesen tudják használni.

WC-használat után, étkezés előtt kezét mosni, segítséggel fogat mosni, tűrni a fésülést, kérjenek zsebkendőt, tudjanak orrot fűjni, üljenek helyes testtartással.

Étkezés

Esztétikus környezetben fokozatosan alakulnak az étkezési szokások, az etetéstől az önálló kanalizáson át megtanulják a villa használatát, a szalvéta használatát, a pohárból ivást, a rágást.

Ügyesebb gyermekek segítenek teríteni, az asztalt leszedni, letörölni, szemetet kivinni, kancsóból tölteni stb.

Fontos az étkezésnél a helyes mérték, a tempó megtanulása is.

Ne nyúljanak más tányérjába, evőeszközhöz. Étkezés előtt kívánjanak jó étvágyat. Tudják megköszönni az ételt.

Öltöztetés-vetkőzés

A célszerű, könnyen le-felvehető kényelmes ruhadarabok segítik az önállóságra nevelést.

Fontos, hogy igényelje a gyermek a tiszta, ápolt külsőt, a rendet.

A fokozatosság elvét betartva tanulja meg az egyes ruhadarabok levételét, majd kis segítséggel az öltözködés fázisait, a saját ruhadarabok felismerését.

WC használat, szobatisztaságra nevelés: a pelenka nélkül rendszeres ültetés mellett nappal "száraz maradjon" állapottól el kell jutni az utánjelzés, majd szükséglet jelzéséig. A bilitől a WC használatig, a WC- papír használatban segítséget igényelnek többnyire az óvodások.

Testedzés

A teremben, vagy szabad levegőn való tornázás, kirándulás, sok-sok mozgás legyen igénye minden gyermeknek.

A közösségi élet szokásainak megalapozása

A bölcsődéből érkező gyermek óvodai beilleszkedése viszonylag könnyebb, mint a családból érkező gyermekeké. Ők először kerülnek olyan helyzetbe, amikor a vágy a cselekvés, szándék és végrehajtás közé akadályok ékelődnek. Nehezíti a helyzetet, hogy a kommunikáció hiányában nem tudják kívánságaikat, szükségleteiket jelezni, kódjai nem egyértelműek az új környezet számára. A szülő és pedagógus türelmes kivárása, egyszerű gesztussal megerősített beszéde segíthet az első időben. Ha a gyermek tapasztalja, hogy nem örökre szakították ki a megszokott környezetből, és számára élményhordozó az első óvodai nap, könnyebben beilleszkedik. Megtanul alkalmazkodni, vágyait késleltetni, a szituáció ismétlődésével lassan tájékozódni az új helyzetben, megtanulja "elviselni" társait, majd fokozatosan közelít a számára szimpatikusabbak felé, mindig érezve, hogy a szeretett, biztonságot adó felnőtt közelében van.

A napirend, a foglalkozások változatos ismétlődése, a pihenés, szabad játék számtalan lehetőséget ad az egymásra figyelésre, az együttes örömszerzésre, a másság elfogadásának segítésére.

Megtanulják az elemi illemszabályokat, pl. köszönés, lábtörés, kopogás, a csendes- és hangos helyzetek váltakozását.

Az óvodai élet alkalmat nyújt a közlekedési eszközökön való utazásra, az egyre nagyobb séták megtevésére, közös vásárlásra, lépcsőzésre stb. Mindezek számtalan lehetőséget nyújtanak a **szociális** tanulásra, a derűs légkör, a jó munkaszervezés, sok-sok együttes élmény alapján.

Munka jellegű tevékenységek

1. A személyiségfejlesztés fontos eszköze a játékkal és a cselekvő tapasztalással sok vonatkozásban azonosságot mutató munka és munka jellegű játékos tevékenység – az önkiszolgálás, a segítség az óvodapedagógusnak és más felnőtteknek, a csoporttársakkal együtt, értük, később önálló tevékenységként végzett alkalmi megbízások teljesítése, az elvállalt naposi vagy egyéb munka, a környezet-, a növény- és állatgondozás.
2. A gyermek munka jellegű tevékenysége:
  - örömmel és szívesen végzett aktív tevékenység,

- a tapasztalatszerzésnek és a környezet megismerésének, a munkavégzéshez szükséges attitűdök és képességek, készségek, tulajdonságok, mint a kitartás, az önállóság, a felelősség, a céltudatosság alakításának fontos lehetősége,
  - a közösségi kapcsolatok a kötelességteljesítés alakításának eszköze, a saját és mások elismerésére nevelés egyik formája.
3. A gyermeki munka az óvodapedagógustól tudatos pedagógiai szervezést, a gyermekkel való együttműködést és folyamatos konkrét, reális, vagyis a gyermeknek saját magához mérten fejlesztő értékelést igényel.

Hagyományok kialakítása

A hagyományok minden közösség életében nagy jelentőségűek. A készülődés, az ünnepi hangulat, majd a rá való emlékezés, fényképek, filmek nézése sok közös élmény forrása lehet. Erősíti az összetartozást, segíti az egymás figyelését, az egymásnak segítést. Fokozza önmaguk megismerését, önbizalmukat.

A hagyományok egy-egy közösség sajátjai, csak rájuk jellemző apró mozzanatokkal, intimitásokkal bírnak. Hagyomány lehet pl. az alvás előtti rövid mese, a reggeli közös éneklés, névsorolvasás, a közösen megünnepelt születésnapok, névnapok, a játékház, táncház, akadályverseny egy-egy ünnephez kapcsoltan.

Az ünnepek is a hagyományépítést szolgálják. A legjelentősebbek: Mikulás, karácsony, farsang, anyák napja, gyermeknap, tanévzáró-ballagás.

Ezek egy része csoportban zajlik, más része a szülők számára is nyilvános. Alkalmat nyújtanak arra, hogy számot adjanak arról, hogy mit tanultak a gyermekek, hogy mennyit változott figyelmük, emlékezetük, beszédállapotuk, mennyire váltak magabiztossá, mennyit ügyesedtek. Értik-e, hogy a szülő most néző, s nekik a "színpadon" van a helyük.

Fontos, hogy az ünnepekre való készülődéskor a külsőségek és a tartalom arányban legyen.

8. Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon

1. Útban az önállóság felé

Önkiszolgálásra nevelés:

Mindennapos tevékenységi forma, nem külön órarendszerű foglalkozás. Fontos, hogy kellő időt adjunk a gyakorlásra, fokozatosan, kis lépések elvét alkalmazva végezzük a különböző részfeladatokat.

Formája

- egyéni illetve mikrocsoportos

Ideje

- értelemszerűen a WC használat, tisztálkodás, étkezés, öltözés, teremrendezéssel kapcsolatosan naponta

Célja

- a gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás
- nagyon apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése
- verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, gondolkodás fejlesztése
- a testséma fejlesztés, tájékozódás a saját testen, a testrészek, ruhadarabok viszonyának felismerése
- alapvető higiénés szokások kialakítása
- az ápoltság, tisztaság igényének felkeltése
- helyes viselkedési formák elsajátítása
- a rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az "én is tudom" függetlenség érzésének segítése
- a téri tájékozódás elősegítése.

A gyermekek az önállóság terén is különböző fejlettséget mutatnak. Önállóságuknak gátja lehet az esetleges társulói fogyatékoság (pl. mozgáskoordinációs zavar). Ahhoz, hogy e téren eredmények szülessenek, **alkalmat** és **időt** kell adni a gyermeknek, s amit már önmaga el tud végezni, azt nem szabad helyette megtenni még akkor sem, ha sürget az idő, s a felnőtt gyorsabban, komfortosabban végezné el a feladatot.

Az a gyermek vagy fiatal felnőtt lesz a társadalom számára elfogadható, azzal lehet elmenni nyaralni, barátokhoz, színházba stb. -- aki birtokában van a társadalom által elvárt viselkedési formáknak. Ez az önállóság, helyes viselkedés az elfogadás szempontjából talán fontosabb, mint hogy ismerje a színeket, vagy tud-e számolni

Az a gyermek, aki korai életszakasztól kellő alkalmat és segítséget kap, hagyják és elismerik próbálkozásait, felnőttként is természetesen tesz azért, hogy önmaga és környezete élete jobb legyen.

Az óvodának tehát alapozó szerepe van e téren. Az önállóság bizonyos területei nemcsak a gyermek **életkorától függnnek**, hanem **fiziológiai érettségétől** (pl.: szobatisztaság), **mozgásos ügyességétől** (pl. öltözés), s nem utolsósorban **értelmi állapotától**.

A túl bonyolult, a gyermek képességeit meghaladó feladat sikertelenséghez, elbizonytalanodáshoz vezet, elbátortalanítja a gyermeket. Ezért fontos, hogy a gyermekek apró lépésekben, rövid gesztussal kísért utasítások, illetve utánpótlás alapján tanuljanak.

Étkezési szokásoknál feladat

- kanalazás megtanítása (merítés, szájhoz vitel, az étel megrágása, nyelés)
- a poharazás: a pohár felemelése kortyolás, nyelés, a pohár letétele
- a szalvéta használata
- a villával való ismerkedés (felszúrás vagy merítés)
- kérés, megköszönés
- ügyesebb gyermekeknél az ételből való szedés
- a rágás megtanítása
- a helyes tempó elsajátíttatása
- kenyér vagy kifli fogása, leharapás a kenyér és a rajta levő együttes elfogyasztása
- a terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, kanál, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése). Az étel és a hozzávaló eszközök felismerése
- étkezés utáni teremrendezésben közreműködés.

Tisztálkodás terén

- a vízcsap kinyitása, elzárása
- szappan használat, utána kézöblítés
- a saját törülköző felismerése
- a kéz, arc szárazra törlése segítségével
- önálló kéz- és arcmosás
- fogmosásnál együttműködés (száraz, majd nedves fogkefe, fog- krémes fogkefe elfogadása, szájöblítés megtanítása) önálló fogmosás
- "baleset" vagy kirándulás esetén a zuhanyozáskor együttműködés (kéz, láb felemelése stb.)
- a fésülés tűrése, önálló próbálkozás
- igény a tiszta, ápolts külsőre
- étkezés előtti, utáni, bizonyos munkafolyamatok (pl. festés) utáni kézmosás igényének felkeltése
- orrfújás megtanítása, zsebkendő használatának igénye, a piszkos zsebkendő szemétkébe dobása.

Szobatisztaságra nevelés

- rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése
- a jelzés megtanítása (utánjelzés majd mutató, hangadás stb.)
- WC, vagy bili és a szükséglet elvégzése közti kapcsolat felismertetése
- kérdésre jelezze szükségletét
- önmagától jelzi szükségletét, képes visszatartani addig, míg a WC-re ér
- a biliről a gyermek WC-re szoktatása
- fiúk állva pisiltetésének megtanítása

- WC papír használata segítséggel
- "baleset" jelzése
- a WC használatához szükséges ruhadarabok le-, felhúzása
- WC használat utáni kézmosás megtanítása
- ajtó nyitás-csukás megtanítása.

Öltözés, vetkőzés

- együttműködés az öltözésnél, vetkőzésnél
- sapka, sál levétele
- zipzár lehúzása
- egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.)
- vetkőzésnél kis segítségnyújtás (kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.)
- egyszerű ruhadarabok felvétele, pl. sapka, bugyi stb.
- kis segítséggel öltözés (ruha elejének megmutatása, jobb-bal oldalnál segítség, befűzés, gombolás stb.)
- bizonyos ruhadarabok teljesen önálló felvétele

Önálló munkafeladatok

- saját hely felismerése (öltözőben, étkezésnél, alvásnál stb.)
- székek helyre rakása
- játékok közös elrakása
- szőnyeg feltekerése (pl. mozgásfoglalkozáshoz)
- közös teremrendezés
- eszközök bevitele, kiosztása
- egyszerű tárgyak kivitele (pl. konyhába)
- egyszerű üzenet közvetítése óvodán belül
- társak segítése
- asztal letörlése
- szemét összeszedése
- székek felrakása
- saját ruhadarabok, eszközök felismerése, elrakása
- közös ágyazás, ágynemű, ágyak elrakása
- lépcsőn járás.

Már szó volt róla, hogy kis lépések elvének e tevékenység során igen nagy szerepe van. Mindig az adott viselkedésformát, annak minden szakaszát kell magunk elé képzelve felbontani annak összetevőire pl.:

- zokni felhúzása:

- megfogni a zoknit
- sarkát alulra fordítani
- a zoknit "összeszedni"
- a lábat felemelni
- belebújtatni a lábat a zokniba
- felhúzni a lábfejre, a sarokra, majd a bokára
- megigazítani, hogy a boka fölötti részt is takarja.

Kezdetben a gyermekkel együtt végezzük a cselekvést, majd a könyökénél irányítjuk, aztán csak szükség esetén segítünk, míg önálló nem lesz.

Ezzel a példával a felnőtt számára automatikusan végzett mindennapi tevékenységek összetett voltára akartuk felhívni a figyelmet.

Értelemszerűen minden fejlesztést az adott gyermek fejlettségi szintjéhez mérnek, s arra építenek, amit már tud.

Fontos, hogy az ügyetlen próbálkozást is értékeljék, jutalmazzák. Szociális megerősítés, de gyakran maga a feladat elvégzése is jutalomértékű a gyermek számára.

2. Mozgásfejlesztés foglalkozás

Ez a foglalkozás a nagymozgások kialakítását, begyakorlását, korrigálását szolgáló foglalkozási forma.

Formája: csoportos vagy egyéni

Ideje: naponta

Időtartama: 20 - 30 perc

Célja: a motoros tanulás elősegítése; mozgáskoordinációs fejlesztés

- az alapmozgások kialakítása, korrigálása, az értelmes, célirányos mozgás kialakítása;
- a biztos egyensúly kialakítása;
- ügyesség, állóképesség, erő fejlesztése;
- a teljesítőképesség növelése;
- a mozgásos gátlás oldása;
- az utánzókézség fejlesztése;
- a testséma fejlesztése;
- a légzéstechnika javítása;
- a ritmusérzék fejlesztése;

- a szervezet sokoldalú, harmonikus, arányos fejlődésének biztosítása, az egészség megőrzése;
- a figyelem, emlékezet, beszéd, mozgás összekapcsolása;
- szenzomotoros ismeretszerzés lehetőségeinek javítása;
- a mozgáskoordináció fejlesztése;
- a téri tájékozódás fejlesztése.

A mozgás fejlődése az érés és tanulás egységében valósul meg. Mozgásmintákból épülnek fel a motoros készségek, a sok-sok gyakorlással, ismétléssel lesznek pontosak, célszerűek.

A mozgás a gyermek természetes reakciója, természetes aktivitása. Benne komoly motivációs erő rejlik, mely könnyebbé teszi az ismeretek átélését. A saját testből, illetve a külvilágból származó ingerek felvétele direkt kontaktus útján (tapintás, szaglás, ízlelés, egyensúlyérzékelés, proprioceptív ingerfelvétel) illetve indirekt módon (látás, hallás) történik. A mozgás szervezi meg a szenzoros impulzus mintákat, egyben örömforrás, amely a test működését kíséri, biztosítja a gyermek motiváltságát. A gyermek számára nyújtott ingerekre egyre magasabban szervezett viselkedésre válaszol, a taktilis, vesztibuláris rendszere normalizálódik, mozgása koordinált lesz.

Fontos, hogy a környezet készítse a gyereket a motoros válaszadásra, miközben biztonságot is hordoz. A gyermek saját aktivitásán át jusson újabb és újabb tapasztalatokhoz, amelyek az érzékszervi és mozgásos tanulás további fejlődését szolgálják.

A mozgásfejlesztés hatalmas nyelvi anyagot is mozgásba hoz. Az átélt mozgás és annak megfogalmazása erős késztetést jelent a történekek kifejezésére.

A sajátos nevelési igényű gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmi fejlődésükben akadályozott gyermekek mozgásukban is eltérnek ép társaiktól. A pszichoszomatikus fejlődésüket befolyásolja -- az életkor mellett - a **fejlődési tempó nagyfokú meglassúbbodása**, a fejlődés **szabálytalansága**, **egyenetlensége**, az egyes területek egymáshoz való viszonyában bekövetkező változás. Ehhez járul a fejlődés során jelentkező minőségi változásokat jelentő mozzanatok **elmosódása**, **jellegtelensége**.

Tanítványainknál a mozgásfejlődés során bizonyos **fázisok kimaradnak**, **kevésbé gyakorlódnak be**, illetve **hibásan rögzülnek**.

Ez a **menyiségi és minőségi eltérés** megmutatkozik a mozgáskoordináció és egyensúlyérzék zavarában, a mozgás folyamatainak kivitelezésének pontatlanságában, a testséma, a téri, időorientáció fejlődésének elmaradásában, ügyetlen, lassú mozgásban, vagy hipermotilitásban.

A figyelem zavara miatt gyakran egyszerű feladatok utánzására képtelenek. Számolnunk kell az esetleges társuló fogyatékosággént jelentkező mozgássérüléssel, esetleg mozgásos

félelemmel. Ugyanakkor bizonyos kórformájú gyerekek jó utánzókézsége jó kiinduló alapot ad a fejlesztéshez.

A mozgásfejlesztés feladata

Az óvodáskorú gyermekre a cselekvésbeágyazott gondolkodás jellemző, tehát a mozgásos tanuláshoz -- melyhez az érés is természetesen hozzájárul -- óriási a jelentősége.

Mivel gyermekeink fogékonyak a szenzoros-motoros közlésre, tanuláshoz alapja a szemléletes, cselekvéses tanulás, ehhez állandó vezetésre, megerősítésre van szükség a sok-sok gyakorláson túl.

Az óvodai mozgásnevelés feladata, hogy fejlessze az erőt, ügyességet, gyorsaságot, állóképességet, a biztos egyensúly kialakítását, növelje a teljesítőképességet, továbbá javítsa a hibás összerendezetlen mozgásokat. Meg kell tanítani a gyermekeket a különböző helyzetekben való értelmes cselekvésre, célirányos mozgásra.

Az utánzókézség fejlesztését a nagymozgások utánzásával lehet a legjobban fejleszteni.

Első lépés a **passzív mozgásindítás** (passzív tornáztatás). Eleinte sok ringató, gurító játékot játszanak, amely a feszültség oldását segíti és az érzelmi nevelés szempontjából is nagy jelentőségű. Ezután a gyermeki mozgásfejlődés állomásainak megfelelő **alapmozgások kialakítására**, gyakorlására térnek át, majd az alapmozgásokból állítanak össze mozgássorokat.

Ezekkel párhuzamosan sok **gesztussal kísért mondókát** tanulnak.

A mozgásfejlesztés területei

- játékos utánzó gyakorlatok
- alapmozgások kialakítása, korrigálása, gyakorlása
- mozgásos játékok.

Játékos utánzó gyakorlatok

Feladatai: az utánzókézség fejlesztése, sikerélmény biztosítása, közös tevékenység, kapcsolatteremtés, az egyes testrészek átmozgatása, ráhangolódás a foglalkozásra, testséma fejlesztés, a beszéd megértés és beszédkésztetés, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

A játékos utánzó gyakorlatokat kezdetben segítséggel, majd egyre önállóbban végzik a gyerekek. A mondókával, verssel, énekkel kísért gimnasztikai gyakorlatok az egész test átmozgatását célozzák.

Az énekek, versek megadják a mozgások ritmusát, az egyszerű, könnyen utánozhatók, felkeltik a gyermek érdeklődését. Átalluk megismerik az egyes testrészeket, megtanulják, hogy melyik a páros, és azt, hogy azok egymástól függetlenül is mozgathatók. Testsémájuk, testtudatuk, testfogalmuk fejlődik.

Az alapmozgások kialakítása, korrigálása

Feladatai: a pontos mozgás kivitelezés segítése, a hibás, összerendezetlen mozgások javítása, a mozgásos gátlások oldása, a mozgásigény kiélésének segítése, az erő, ügyesség, állóképesség, gyorsaság, teljesítőképesség növelése, az érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás, beszéd fejlesztése.

A foglalkozások fő részét ezek a gyakorlatok töltik ki. A csoportos együttlét alatt megtanulnak a gyermekek egymásra figyelni, egymást megvárni, segíteni egymáson. Megtanulnak egyszerű verbális utasításokat végrehajtani. Viselkedésük fegyelmezett lesz.

A foglalkozás e része alatt **hely- és helyzetváltató mozgásokat** végeznek. A különböző minőségű talajon, szeren, szabadban végzett, sokoldalúan begyakorolt mozgások hatására gazdagodnak ismereteik önmagukról. A páros gyakorlatok a kapcsolatteremtést is segítik. A hibás mozgás korrekcióját az új dinamikus sztereotípiák kialakítása szolgálja.

A foglalkozások e részének tervezésekor különös figyelmet kell fordítani a gyermek **biológiai állapotára** az esetleges **társuló fogyatékoságára**.

Gyakorlatok:

- **rendgyakorlatok**
- **kartartások**
  - nyújtott
  - hajlított
  - vegyes
- **karkörzések**
- **állások**
  - alapállás
  - lábujjon
  - sarkon
  - talpélen
  - guggoló állás
  - terpeszállás
- **ülés**
  - nyújtott
  - terpesz
  - török
- **fekvés**
  - hanyatt
  - hason
  - oldalt
- **függés**
  - függőállás
  - függeszkedés

- **járás**
  - kis és nagy lépéssel előre, oldalra
  - gyors, lassú
  - különböző minőségű talajon
  - vonal között
  - vonalon
  - tárgyak kikerülésével
  - tárgyak átlépésével
  - hullámvonalon
  - irányváltoztatással
  - különböző eszközökkel
  - lépcsőnjárás
- **futás**
  - gyors, lassú tempóban
  - tempóváltással
  - különböző irányba
  - irányváltással
  - különböző szélességű vonalak között
  - futás közben akadály átlépése, megkerülése
  - futkározás
  - célbafutás
  - futás eszközzel a kézben
- **ugrás**
  - szökdelés
  - átugrás
  - leugrás
  - ki-be ugrás
- **dobás-fogás**
  - elkapás
  - eldobás
  - célba dobás
- **támaszgyakorlatok**
  - csúszás
  - kúszás
  - mászás
  - gurulás
- **egyensúlyérzékelt fejlesztő gyakorlatok**
  - lábujjhegyen állás nyitott, majd csukott szemmel
  - fél-lábon megállás

- statikai egyensúlyhelyzetből való
- kibillentés
- egyensúlyozás gerendán, vonalon
- járás közben tárgy egyensúlyozása
- állatmozgások utánzása
- egyensúlyozás Bobáth labdán,
- hengeren, AYRES eszközökön
- forgások, hintázás
- gördeszkán húzás, tolás
- postura utánzás
- stb.

Mozgásos játékok

Feladata: a tanult mozgásformák játékos gyakorlása, egyszerű szabályok megismerése, a versenyszellem előhívása, a foglalkozás játékos lezárása.

Ezek a játékok azokból az elemekből épülnek fel, amelyek a foglalkozásokon megjelentek. Játék formájában szolgálják a rögzítést, gyakorlást. Alkalmat kínálnak versenyzésre, páros gyakorlatra, együttes játékra. Siker, kudarc átélését reprezentálják. Megtanulják a gyerekek ezek elfogadását, ezzel alkalmazkodóképességük is fejlődik az ügyességük, erőnlétük mellett.

A foglalkozások része a **légző gyakorlat** is.

Célja: a hasi légzés kialakítása, a helytelen ritmusú légzés korrigálása és a túlnyomóan szájon át történő ki- be légzés helyett az orron át történő belégzés megtanítása.

Elvárások az óvodáskor végén

- alakuljon ki a természetes mozgásigény
- örömmel, szívesen mozogjanak
- tudjanak mozgást utánozni
- alkalmazkodjanak a foglalkozások rendjéhez
- értsék az egyszerű verbális utasítást
- az alapmozgásokban szerezzenek jártasságot
- lépcsőn kapaszkodva, váltott lábbal közlekedjenek
- biztosan mozogjanak tornaszeren, játszótéri játékokon
- tudjanak rövid ideig figyelni a felnőltre és egymásra
- elemi szabályokat ismerjenek, tartsanak be.

1. A gyermek belső érése, valamint a családi nevelés és az óvodai nevelési folyamat eredményeként a kisgyermekek többsége az óvodáskor végére eléri az iskolai élet megkezdéséhez szükséges fejlettséget. A gyermek az óvodáskor végén belép a lassú átmenetnek abba az állapotába, amelyben majd az iskolában, az óvodásból iskolássá

szocializálódik. A rugalmas beiskolázás az életkor figyelembevételével mellett lehetőséget ad a fejlettség szerinti iskolakezdésre.

2. Az iskolakezdéshez az alábbi feltételek megléte szükséges: testi, lelki és szociális érettség, amelyek egyaránt szükségesek az eredményes iskolai munkához:
- a) A testileg egészségesen fejlődő gyermek hatéves kora körül eljut az első alakváltozáshoz. Megváltoznak testarányai, megkezdődik a fogváltás. Teste arányosan fejlett, teherbíró. Mozgása összerendezettebb, harmonikus finommozgásra képes. Mozgását, viselkedését, testi szükségletei kielégítését szándékosan irányítani képes.
  - b) A lelkileg egészségesen fejlődő gyermek az óvodáskor végére nyitott érdeklődésével készen áll az iskolába lépésre. A tanuláshoz szükséges képességei alkalmassá teszik az iskolai tanulás megkezdéséhez. Érzékelése, észlelése tovább differenciálódik. Különös jelentősége van a téri észlelés fejlettségének, a vizuális és az akusztikus differenciációnak, a téri tájékozottságnak, a térbeli mozgásfejlettségnek, a testséma kialakulásának.

A lelkileg egészségesen fejlődő gyermeknél:

- az önkéntelen emlékezeti bevésés és felidézés, továbbá a közvetlen felidézés mellett megjelenik a szándékos bevésés és felidézés, megnő a megőrzés időtartama; a felismerés mellett egyre nagyobb szerepet kap a felidézés,
- megjelenik a tanulás alapját képező szándékos figyelem, fokozatosan növekszik a figyelem tartalma, terjedelme, könnyebbé válik a megosztása és átvitele,
- a cselekvő-szemléletes és képi gondolkodás mellett az elemi fogalmi gondolkodás is kialakulóban van.

Az egészségesen fejlődő gyermek:

- érthetően, folyamatosan kommunikál, beszél; gondolatait, érzelmeit mások számára érthető formában, életkorának megfelelő tempóban és hangsúllyal tudja kifejezni, minden szófajta használat, különböző mondatalkotásokat, mondatfajtákat alkot, tisztán ejti a magán- és mássalhangzókat azzal, hogy a fogváltással is összefüggő nagy egyéni eltérések lehetségesek, végig tudja hallgatni és megérti mások beszédét,
- elemi ismeretekkel rendelkezik önmagáról és környezetéről; tudja nevét, lakcímét, szülei foglalkozását, felismeri a napszakokat; ismeri és gyakorlatban alkalmazza a gyalogos közlekedés alapvető szabályait; ismeri szűkebb lakóhelyét, a környezetében élő növényeket, állatokat, azok gondozását és védelmét; felismeri az öltözködés és az időjárás összefüggéseit. Ismeri a viselkedés alapvető szabályait, kialakulóban vannak azok a magatartási formák, szokások, amelyek a természeti és társadalmi környezet megbecsüléséhez, megóvásához szükségesek; elemi mennyiségi ismeretei vannak.
- c) Az óvodáskor végére a gyermekek szociálisan is éretté válnak az iskolára. A szociálisan egészségesen fejlődő gyermek kedvező iskolai légkörben készen áll az iskolai élet és a tanító

elfogadására, képes a fokozatosan kialakuló együttműködésre, a kapcsolatteremtésre felnőtten és gyermektársaival.

A szociálisan érett gyermek:

- egyre több szabályhoz tud alkalmazkodni, késleltetni tudja szükségletei kielégítését,
- feladattudata kialakulóban van, s ez a feladat megértésében, feladattartásban, a feladatok egyre eredményesebb szükség szerint kreatív elvégzésében nyilvánul meg; kitartásának, munkatempójának, önállóságának, önfegyelmének alakulása biztosítja ezt a tevékenységet.

3. Az ötéves kortól kötelező óvodába járás ideje alatt az óvodai nevelési folyamat célja, feladata a gyermeki személyiség harmonikus testi, lelki és szociális fejlődésének elősegítése.

4. A sajátos nevelési igényű gyermekek esetében folyamatos, speciális szakemberek segítségével végzett pedagógiai munka mellett érhető csak el a fentiekben leírt fejlettséget.

5. A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek iskolaérettségi kritériumai tükrözik a befogadó intézmény elvárásait az iskolába kerülő gyermekekkel szemben

3. Anyanyelv

A kommunikációs készség fejlesztését, a közvetlen környezet megismerését segítő foglalkozási forma.

Formája

- csoportos, egyéni, esetleg mikrocsoportos.

Ideje

- 5 - 30 perc.

Célja

- a gyermek beszéd iránti érdeklődésének felkeltése, utánzóképeség fejlesztése; kommunikációs igény felébresztése, ösztönzése;
- a verbális kommunikáció gazdagítása, a jelzések differenciálása;
- a beszédszervek ügyesítése;
- a beszéd indítása, a passzív illetve aktív szókincs bővítése;
- a hallási figyelem, hallási diszkriminációs képesség fejlesztése;
- a grammatikai rendszer kiépítése;

- a közvetlen környezet tárgyai, élővilága, cselekvései, történéseiről tapasztalatok, ismeretek szerzése;
- a kognitív funkciók, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

Az értelmi fejlődésükben közép súlyos fokban sérült gyermekek speciális beszéd fejlesztését az teszi szükségessé, hogy beszédük minőségileg, és mennyiségileg is eltér ép társaikétól. Később indul, lassabb ütemben fejlődik, s a szókincs, a mondatalkotás, illetve az artikuláció területén egyaránt sajátosságokkal bír. Nevelésüknek és oktatásuknak általánosan elterjedt komplex módszere, amely a fejlesztésnek, gyakorlásnak és a beillesztésnek többféle lehetőségével dolgozik, számol azzal, hogy az egyes funkciók terén sajátos és fokozott elmaradások vannak.

Számol mindenképp az érzékszervi - mozgásos koordináció sajátos és fokozott zavarával, az érzelmi éretlenséggel és az indítékszegénységgel.

A beszéd-rendellenesség együtt járja az értelmi sérülésnek és egyben súlyosítja is azt. A gyermek nehezen sajátítja el a beszédet és éppen a sérüléséből adódóan nehezebben tudja "asszimilálni a beszéd differenciált rendszerét".

Speck meghatározását szem előtt tartva miszerint "a kommunikáció az interperszonális kapcsolatteremtés rendszere és folyamata, amelynek során információkat cserélünk, jelentéseket, elvárásokat, szándékokat és normákat közlünk. A kommunikáció elindítja és befolyásolja a szociális interakciót, az emberek egymásra vonatkoztatott viselkedését" – a sajátos nevelési igényű, értelmileg akadályozott gyermekeknél **kommunikációs igényű beszédnevelésről** kell beszélni. Ez annak a törekvésnek a kihangsúlyozása, miszerint csak a kommunikációba való tudatos beillesztéssel és a kommunikációs képességre való ráneveléssel érhetők el a célok. A kommunikáció fejlesztésénél figyelembe kell venni mindazokat a **nonverbális ismerethordozókat**, amelyek az emberi kapcsolatrendszerben szerepet játszanak. Ilyen vizuális elemek pl. a mimika, tekintetváltás, gesztusok; taktilis elemek pl. érintés, simogatás; auditív elemek pl. a hang intenzitása, ritmusa, hanglejtés.

Rá kell nevelni őket a környezetből jövő jelzések iránti érzékenységre, azok felismerésére és a megfelelő válaszadásra.

- Az értelmi fejlődésükben közép súlyos fokban sérült gyermekek, nem csak azért maradnak el a fejlődésben, mert a központi idegrendszer sérült, hanem azért is, mert beszéd útján lényegesen kevesebb tanulási, fejlődési impulzushoz jutnak, mint ép társaik.
- Minél kevésbé beszél a gyermek, annál kevesebb impulzus éri az emberek és dolgok felől. Nem tudja feldolgozni a környezet jelzéseit, elsívárosodik, nincs ami motiválja a kommunikáció fejlődését.

- A beszédfejlődés szoros összefüggésben van a mozgásfejlődéssel. A kezdetben mozgásfejlődésre fordított energiák a motorika megszilárdulása után felszabadulnak és a beszédfejlődés irányába hatnak.

A sajátos nevelési igényű, értelmileg akadályozott gyermekek beszédfejlődés sajátosságai

Az értelmi fejlődési zavar egyik fő társuló tünete a különböző mértékű beszédfejlődésben elmaradás. A tünetek formái, jellemző jegyei összefüggnek a sérülés súlyosságával. Befolyásolhatja az idegrendszert ért károsodások formája, specifikus idegrendszeri sérülés is. Nemcsak a beszédfejlődés egyes fokozatai késnek, hanem a **nyelvi differenciáltság is tökéletlen** marad. A legtöbb esetben jelen van a beszédnek, mint kifejező tevékenységnek, az artikulációnak, a folyamatosságnak és a zöngének a zavara is.

Az élmények **diffúz és pontatlan átélése** már önmagában is csökkent nyelvi adottságokat és képességeket eredményez, mert a nyelv megnevező és ábrázoló funkciójának minden teljesítményéhez hozzá tartozik az események differenciált feldolgozása.

Gyakran évekig megrekedhetnek a **preverbális kommunikáció** szintjén, súlyos esetben nem vagy alig lépik ezt túl.

Jellemző, hogy a beszéd felfogásához és létrehozásához szükséges érzékszervi apparátus működik, külső ingereket érzékelnek, de a tudati tartalom szűk korlátok között fejlődik, gondolkodási képességük (fogalomalkotás, absztrakció, elvonatkoztatás stb.) sérülése olyan fokú, hogy szavaik nélkülözik az általánosított jelentéstartalmat. Beszédszerveik innervációja következtében tagolt hangadásra képesek, szavaik elemi fonéma értékűek. Jellemző az **artikulációs hibák nagy száma**, ami részben működési eredetű, részben a beszédszervek fejlődési rendellenességeivel függ össze. A sérült gyermeket jellemzi, hogy kognitív, emocionális és szociális területen oly mértékben gátoltak, hogy nehéz őket motiválni. Többségüknél nagyon megkésik a beszédfejlődés, legtöbbjüknel makacs pöszeség található.

Nyelvük tartalmilag szegényes, tényleges szókincsük lassan bővül, az utánzott szavakat nem képesek adekvátan használni.

Az anyanyelv (a beszédfejlesztés és környezetismeret) foglalkozás feladata

A **beszédfejlesztés** jelen van a gyermek egésznapos tevékenységében, tehát **nem tekinthető egyetlen foglalkozás megvalósítandó feladatának**. A beszéd fejlesztése szorosan kapcsolódik a mentális képességek, a szocializáció, a mozgás és játék fejlesztéséhez, mintegy összefonódik ezekkel.

A megkésített mozgásfejlődés hátráltatja a beszéd fejlődését. Megzavarja azt a folyamatot, amelyben a gyermek közvetlen közélről ismerkedik meg a környezettel, gátolja a képzetek

kialakulását és érezteti hatását az artikulációban, amely a beszédszervi mozgások magasabb fokú koordináltságát igényli.

A verbális fejlesztés nemcsak célként, hanem eszközként is megjelenik a megismerési folyamatban.

Ezért az értelmi fejlődésükben középsúlyos fokban sérült gyermekeket nevelő óvodákban szorosan összekapcsolódva, egymást kiegészítve, egy foglalkozáson belül szerepel a beszédfejlesztés és környezetismeret, vagyis az anyanyelvi fejlesztés.

A környezet megismerésének feladata, hogy a gyermekek képességeihez mérten minél több **tapasztalatot** szerezzenek (bekapcsolva a mozgást és a különböző érzékszerveket) az őket körülölelő természeti és társadalmi környezetből. Ehhez inspiráló, segítő, megértő, befogadó környezet kell.

A gyermekek tapasztalataira, élményeire, a már meglévő ismereteire kell támaszkodni ahhoz, hogy új ismereteket tudjanak elsajátítani, illetve a meglévőket bővítsék. Ehhez egy **sokat beszélő, megértő környezet** megteremtése szükséges, amely a gyermek minden rezdülésére, közölni akarására azonnal reagál és megfogalmazza azt.

Fontos a **pedagógus -- mint modellértékű személy --** érdeklődése, empátiás készsége, színes egyénisége, hiszen ez biztosítja a gyermekkel való **jó érzelmi kapcsolat kialakulását**, a családdal való együttnevelés olyan pozitív élményeket nyújt, ami biztosítja a környezetében való biztos eligazodást is. A környezetismeret témakörei szoros kapcsolatban vannak a többi nevelési területtel, pl. a “testünk” témakör kiemelten szerepel a mozgásfoglalkozáson és minden nap jelen van az önkiszolgálásban is.

A környezet megismerésére szolgáló témakörök lehetőséget nyújtanak a pedagógusnak arra, hogy a gyermekcsoport fejlettségi szintjének, életkori sajátosságainak megfelelő tartalommal töltsen meg.

Speciális feladatok:

- az érdeklődés felkeltése;
- a kérdés, kijelentés rövid, egyszerű megfogalmazása;
- nonverbális elemek támogató alkalmazása;
- a beszédmegértés fejlesztése;
- az otthonról hozott közlési formákra támaszkodás;
- az ismeretek tevékenységbe ágyazott nyújtása;
- a környezet megismerése érdekében a kognitív funkciók célzott fejlesztése az észlelés (látás, tapintás, szaglás, hallás, ízlelés), a figyelem, a megfigyelőképesség, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése;
- a figyelem tartósságának, terjedelmének, akaratlagosságának növelése;

- a gondolkodás és a nyelv fejlesztésének összekapcsolása.

Témakörök a környezet megismerésére

- *óvodások lettünk:*
  - nevek, jelek, felnőttek neve
  - tájékozódás az óvoda helyiségeiben
- *testünk*
  - saját név, jel tudatosítása
  - saját test részei
  - testrészek másokon
- *a család:*
  - a család tagjainak felismerése, megnevezése,
  - a szülők, testvérek munkája
  - a család otthoni tevékenysége
- *az őszi:*
  - az őszi természet megfigyelése (gyűjtés)
  - őszi időjárás
  - őszi gyümölcsök (befőzés)
  - őszi zöldségek
  - őszi öltözködés, testséma fejlesztés
- *a téli:*
  - a téli természet megfigyelése, téli örömök
  - a téli időjárás
  - a téli öltözködés, testséma fejlesztés
  - a téli ünnepek (Mikulás, Karácsony, Farsang)(sütés)
- *a tavaszi:*
  - a tavaszi természet megfigyelése, (növényültetés)
  - a tavaszi időjárás
  - a tavaszi virágok, gyümölcsök, zöldségek
  - a tavaszi öltözködés, testséma fejlesztés
  - a tavaszi ünnep: Húsvét, Anyák Napja
- *az óvoda:*
  - csoportszoba
  - öltöző
  - fürdőszoba
  - konyha
  - udvar
- *otthoni tevékenységek:*

mosás
takarítás
főzés
terítés
mosogatás
ágyazás

- *a közlekedés:*
  - a járművek felismerése
  - közlekedés a járműveken
  - helyes viselkedés a járműveken
  - elemi közlekedési szabályok elsajátítása
- *az állatok*
  - a ház körül élő állatok
  - állatkertben élő állatok
- *az utca:*
  - üzletek
  - vásárlás
  - (járművek, járókelők)
- *foglalkozások*
  - fodrász
  - orvos
  - boltos
- *játékok:*
  - szobai játékok
  - játékok a játszótéren.

A beszédfunkciók fejlesztése és korrekciója

A beszédfejlesztés egyéni és csoportos formában zajlik. Természetesen egy-egy gyermek sérülésének súlyossága, milyensége nagymértékben meghatározhatja a vele való foglalkozás formáját. A beszédfejlesztés bizonyos elemeit csak **egyéni foglalkozás** keretében lehet jól begyakorolni. Ebben a munkában elengedhetetlen a **logopédus** aktív közreműködése.

Fontos tudni, hogy az aktív beszéd elsajátításának alapja a nonverbális és verbális kommunikáció elemeinek egymásra épülése, ezek tudatos fejlesztése, a kommunikációs igény felkeltése. Vannak olyan gyerekek, aki egyáltalán nem figyelnek a beszédre, nehezen értelmezik a közléseket, nemegyszer saját nevükre sem figyelnek fel.

Mindezért a beszédfejlesztő munka igen fontos lépése a **kommunikációs igény felkeltése, a hallásfigyelem fejlesztése**, amit a következők segítenek:

- a gyermek aktivizálása, motiválása ritmus, dal segítségével;
- állathangok, állatmozgások utánzása;
- az akusztikus figyelem felkeltése: hosszú-rövid, gyors-lassú, magas-mély hangok megkülönböztetése;
- felszólítások, felkiáltások élénk gesztussal, mimikával való kísérése;
- a beszédszervek ügyesítése tornáztatással, játékos gyakorlatokkal (a beszédszervek passzív tornáztatása, ajak-, nyelv-, fúvó-, légző gyakorlatok);
- a beszéd indítása, a passzív és aktív szókincs bővítése, játékos formában ismerkedés a tárgyakkal, ezek beépítése a szókincsbe;
- a tárgyak mellett a képek megnevezése, mondatalkotás segítése.
- Magán- és mássalhangzók hosszú és rövid hangoztatása.

A foglalkozások **időtartama** az év folyamán változik, hiszen ahogy növekszik a gyermekek figyelme, koncentrációkézsége, egyre hosszabb ideig lehet velük együtt dolgozni. Kezdetben 5 - 10, később 20 - 30 percesek lehetnek ezek.

A foglalkozások **felépítése**:

Minden anyanyelvi foglalkozás azonos rítus szerint zajlik.

A bevezető részben a gyermekek gyakorolják nevüket, jelüket, egymás nevét. Beszélgetés keretében számba veszik a hiányzókat. Az időjárás megfigyelése is a mindennapi feladatok közé tartozik. A megfigyelteteket minden alkalommal, képekkel (szimbólumokkal) rögzítik.

A fő részben az adott témakör feldolgozása történik, amelyek hetente változnak. A témakörök mélységének feldolgozását az adott csoport fejlettségi szintje határozza meg.

A befejező részben az értékelés zajlik, de a gyermekeknek a foglalkozás egész ideje alatt folyamatos visszajelzést kell kapniuk.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermekek beszéde az óvodáskor végén

Általános követelményeket nem lehet meghatározni, hiszen a gyermekek fejlődésbeli sajátosságai, jellemzői nagymértékben meghatározzák a fejlesztés menetét, eredményeit.

- Egy részük az óvodai évek végére megtanítható szavakban, egyszerű mondatokban beszélni. Közlésük azonban a különféle artikulációs hibák miatt nehezen érthető.
- Vannak, akiknél később indul a beszédfejlődés, szavakban, szótöredékekben beszélnek.

- Egy kis részük pedig ugyan eljut a beszédmegértés bizonyos szintjére, szituációhoz kötötten viszonylag jól érti a közléseket, kérdéseket, utasításokat, de szavakat még nem mond, csak hangokat hangoztat.

4. Játékra nevelés

Adekvát játékhasználatot megtanító, a fantáziát, az elemi kreativitást fejlesztő foglalkozás.

Formája: mikrocsoportos, csoportos. esetleg egyéni

Idéje: heti 2 - 3 alkalommal

Időtartama: 10 - 15 perc

Célja:

- a játékkedv felkeltése
- az adekvát játékhasználat megtanítása
- az egymás melletti tevékenység támogatása
- az együttes játék örömeinek felfedeztetése
- elemi szerepjátékok, a konstruálás megtanítása
- a mozgás, a megfigyelőképesség, a figyelem, az emlékezet, a beszéd, a képzelet fejlesztése
- a különböző minőségű, színű, formájú, nagyságú anyagok segítségével ismeretnyújtás a környezet tárgyairól
- népi játékok, mondókák, énekes játékok segítségével elemi szabályok megtanítása, a zenei hallás, a ritmusérzék fejlesztése
- a játéktevékenység örömforrásának biztosítása
- az önálló, elmélyült, kitartó játék segítése
- mintakövetés, modellkövetés, az interakció támogatása.

A személyiség fejlődésében meghatározó szerepe van a játéknak, amely a gyermeki fejlődés velejárója.

Játéktevékenységében tükröződik a gyermeket körülvevő környezet, cselekedeteiben ismert szituációkat utánoz. Kellemes élményei újra és újra megjelennek a játékban, de sérelmei is feloldást nyerhetnek.

A viselkedési szabályok, a társakkal, felnőttekkel való kapcsolat csiszolására is tág teret nyújt a játék.

Az óvoda a percepció és a gondolkodás összeszerveződésének szenzitív időszaka.

A játék alkalmas arra, hogy eggyé szervezze az értelmi, érzelmi és társas folyamatokat. Elválaszthatatlan a fejlődés egészétől az érzelmi, értelmi, szociális fejlődéstől tehát.

A játék nem csupán szabadidős tevékenységet jelent, hanem **jelen van minden célzott foglalkozáson** is, a játék ismeretszerző funkcióval bír, nélkülözhetetlen a beszédfejlesztésnél, a mozgásnevelésnél, a finommotorika fejlesztésnél.

A játékra nevelés **együttjátszást, együttes cselekedtetést** jelent, ahol a gyógypedagógus szerepe fokozatosan csökken, helyét a játékkezdemenyezés, majd az egyre önállóbb játék veszi át. A foglalkozás akkor tölti be szerepét, ha a gyermek játéktevékenységében egyre több lesz az olyan elem, amely önálló elgondolásból, a tanult formák alkalmazásából születik.

Játék közben lehetőség nyílik a gyermek mozgásigényének kielésére épp-úgy, mint a különböző eszközök, anyagok megismerésére. Észrevétlenül szerez tapasztalatot a gyermek a távolságról - közelségről, magasságról - mélységről, megismeri, hogy a tárgyaknak van kiterjedése, nagysága, formája, súlya, puhasága - keménysége, esetleg hangja.

Alkalmat ad arra is, hogy a veszélyérzettel nem mindig rendelkező gyermek megtanulja, hogy vannak balesetveszélyes helyzetek, megismerje lehetősége korlátait, ugyanakkor saját magáról is ismeretek birtokába jut.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek játékának jellemzői

Az értelmi fogyatékos gyermek játékát **nem az életkora, hanem fejlettségi szintje** határozza meg. Tükrözi az adott gyermek sérülés okozta elmaradását, értelmi állapotát.

Játéka nem csupán alacsonyabb szintű, mint a többségi óvodába járó gyermekeké, hanem **minőségileg is más**. Sokszor hiányzik belőle a természetes kíváncsiság, a kreativitás, az alkotás vágya, a fantázia. Gyakran **sztereotipen rakosgat, a játékát szájába veszi, dobálja**. A már megtanult játékot ön-magától nem fejleszti tovább, **megreked egy adott tevékenységnél**. Ugyanazokat a játéktárgyakat választja mindig a szabadon választhatók közül. Gyakran a társánál levő játék megszerzése szolgál örömforrással.

Előfordulhat, hogy a játék számára **nem bír felhívó jelleggel**. "Nem játszik". Tevékenységéhez nem mindig társul öröm. Nem a játék okozta kellemes tapasztalat motiválja, hanem tevékenysége többnyire betanult, begyakorolt helyzetekre épül. Egy-egy játékfolyamatot képes kitartóan, **monoton** módon ismételtetni. Gyakran hiányzik a kezdeményezés, igényli a felnőtt irányítását, jelenlétét. Meghatározza a játékszintjét, játékkedvét a fejlettségi szintjén túl a gyermek előélete, a családban szokásos viselkedési módok, az, hogy van-e testvére, egyedül játszik-e vagy felnőttel, testvérrel, milyen játékszere van, mennyi hely áll rendelkezésére stb.

Az óvodáskorú gyermekre jellemző, hogy elsősorban a **mozgásos játékokat** (futkározás, ugrálás, mászás stb.) preferálja. Uralkodó játékforma a **magányos** játék. A fejlesztés hatására megjelenik a **párhuzamos** játék, amikor a pedagógus irányítása mellett utánozza a felnőttet (pl. együtt konstruálnak). Majd **önállóan** is próbál játszani, végül az egymás mellett tevékenykedő gyermekek rövid ideig megpróbálnak **együtt** játszani.

A játék helye a sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos óvodások nevelésében

Az értelmi fogyatékos gyermek egész napos tevékenységének legfontosabb eleme a játék, az **értelmes, örömszerző** játékos tevékenység.

Minderre alkalom nyílik a reggeli **gyülekezés idején**, a **játékra nevelés foglalkozáson**, a **szabadban** történő játék, illetve a délutáni irányított vagy **szabad játék** idején.

Szervesen kapcsolódik az óvodai foglalkozásokhoz, amikor a tanult játékos tevékenységet, játéksituációkat felhasználva segíti az egyéb foglalkozások eredményességét. Miközben játszik, megismeri a környező világot és az emberi viszonylatokat. Egyben az ismeretek rögzítésének eszköze. Játék közben átismétli a látott, hallott dolgokat.

A speciális nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek játéka is fejlődésen megy át az óvodáztatás alatt, egy lassúbb, alacsonyabb szintű változáson.

Kezdetben kizárólag a mozgásos játékok jellemzőek. Mozgássorozatokot próbálgat, ismételget a gyermek. Ez segít saját teste, a téri viszonyok megismerésében, segíti az alapmozgások összerendezését.

A tárgyakkal való ismerkedés során a játékokat igyekszik egymással kapcsolatba hozni (ki-be pakol, egymásba rak, épít stb.). Az adott mozgásformák begyakorlását végzi kezdetben cél nélkül, csak a játék örömeért, amelyet a cselekvés vált ki. Később ehhez társul az alkotás öröme is, mint motiváló tényező. A siker újabb próbálkozásra, ismétlésre serkenti, megjelenik a szándékosság, pl. házat, kerítést épít.

Már nem csupán a tárgy határozza meg a cselekvést, hanem a cselekvéshez keres játékot. Az utánzás, a pontosabb megfigyelés tökéletesedése, a szeretett személy mintája lassan előhívja az elemi szerepjátékot, ahol a látott, hallott dolgokat próbálja megismételni.

Tevékenységét hangadással, majd beszéddel -- gyakran "hottentotta " beszéddel kíséri. Lassan játékában a különböző tárgyak alkalmanként más-más szerepet kapnak, pl. a karika hol kormány-kerék, hol tányér.

A körjátékok, népi játékok segítik a beszédfejlesztésen, a ritmusnevelésen túl az elemi szabályok elsajátítását. E folyamat kezdete figyelhető meg csupán az óvodai életben. Pl. megtanulják azt, mikor kell a másik kezét megfogni, elengedni, körbe menni, kifordulni, de azt, hogy a fogónak kell megfogni a menekülőt, vagy a versenyhelyzetet még nem értik.

Megtanulandó játékok

Finommotorikát fejlesztő játékok

- ki-be pakolás
- válogatás, csoportosítás
- építés vízszintesen
- építés függőlegesen
- építés különböző formájú, anyagú, nagyságú elemekből

- építés minta után
- illesztés fűzés
- ujjak ügyesítése mondókákkal, mesékkel

A megismerő tevékenységet fejlesztő játékok

- képes lottó
- szétvágott képek összeillesztése,
- hasonlóság, különbség észrevételét segítő játékok
- memori
- képtörténet kirakása
- sorozatok
- hallási differenciálást fejlesztő játékok
- tájékozódás a hang alapján
- tárgyak felismerése tapintás útján

Mozgásos játékok

- köralakítás
- körbejárás
- párválasztás
- körjátékok
- páros játékok
- menetelés, vonatozás, sétálás
- egyensúlyozó játékok
- célbafutás
- egyszerű táncelemek

Játék a szabadban

- homokozás
- hintázás
- csúzdázás
- mászókázás
- pancsolás
- labdagurítás, eldobás, elkapás
- futkározás
- ugrálás
- körjáték a szabadban
- hógolyózás, szánkózás, csúszkálás
- húzás, tolás
- kerékpározás, rollerezés

- építés.

Szerepjáték elemei

- baba ringatás, etetés, altatás, sétáltatás, öltöztetés
- autó tologatás, szállítás, garázsépítés, közlekedési szőnyegen közlekedés
- utazás
- orvos, beteg
- fodrász
- főzés
- takarítás
- boltos
- mese dramatizálása

Barkácsolás

- felnőttekkel közösen
- ismerkedés a bábokkal

A játékra nevelés foglalkozáson a gyermek adott tevékenységéből kiindulva folyik az indirekt tanítás, illetve a pedagógus indirekt kezdeményezésébe igyekszik bevonni a gyermekeket. Az e foglalkozásokon megtanult játékokat hasznosítjuk a többi foglalkozáson is.

A játékeszközök kiválasztásának szempontjai

- a gyermek fejlettségi szintje
- az adott feladat
- az esztétikum
- tartósság, könnyen tisztíthatóság
- ne veszélyeztesse a gyermek testi épségét
- legyen választási lehetőség
- legyen a játék a gyermek számára könnyen elérhető
- legyen a játéknak állandó helye
- lehetőleg fejlesztő jellegű legyen
- megfelelő számban álljon a csoport rendelkezésére.

Várható fejlettségi szint az óvodáskor végén

- ismerjék az alapvető játékokat
- legyenek képesek rövid ideig adekvátan játszani
- válasszanak maguknak eszközt, használat után tegyék helyre
- tanulják meg elkérni a játékot, tudjanak várni
- tudjanak egyszerű építményt konstruálni

- a szerepjátékok elemei jelenjenek meg játéukban
- ismerjenek dalos játékokat, kapcsolódjanak be a körjátékokba
- legyenek képesek rövid ideig együtt játszani
- ismerjék a játszótéri játékokat, használják azokat rendeltetésszerűen
- ha kell, játéukat kísérik beszéddel
- a tanult játékokat próbálják továbbfejleszteni.

5. Vizuomotoros fejlesztés

A finommotorika fejlesztését, a kéz ügyesítését, a gyerekek ábrázoló készségét fejlesztő foglalkozás.

Formája: mikrocsoportos, egyéni

Ideje: heti 3 foglalkozás

Időtartama: 15 - 20 perc

Célja

- kéz és ujjak ügyesítése, mozgékonyáguk fokozása
- a kéz izomerejének szabályozása
- a célirányos kézmozgások kialakítása
- a szem és kéz közti koordináció kialakítása
- az ujjak tapintásérzetének fokozása
- a csukló, az ujjak laza mozgása
- a látás - tapintás - mozgásérzet együttes szabályozása
- a dominancia kialakításának segítése
- a testséma fejlesztés
- az ábrázoló kedv felkeltése
- az ábrázolás eszközeinek, a különböző technikáknak megismertetése
- a helyes ceruzafogás kialakítása
- a figyelem, az emlékezet, az ügyesség fejlesztése
- a téri tájékozódás fejlesztése
- az analízáló, szintetizáló készség kialakítása
- egyszerű ok - okozati összefüggések felismertetése
- a beszédkészség fejlesztése
- alapszínek és egyszerű formák megismertetése.

A nagymozgások és a finommotorika fejlődése egymással szoros kapcsolatban van. A mozgásos tanulás közben vizuális, akusztikus, kinezetikus, taktilis ingerek fejlesztik a percepciót, hatnak a kognitív funkciókra és a beszédre, segítik a manipulációt.

A vizuális percepció által alakul a látás, tapintás és mozgásérzet együttes szabályozása. Tehát amikor a gyermek kezét kívánjuk alkalmassá tenni az egyszerű feladatok elvégzésére, vagy ábrázolásra, elsősorban az **érzékelés - észlelés** fejlesztését kell elvégezni. Ugyanakkor az **ujjak, a kéz ügyesedésével** kialakult szem - kéz koordinációval fejlődik a forma, szín, nagyság megkülönböztető képesség, a taktilis érzékelés, a soralkotás, osztályozás, elrendezés képessége is. A különböző minőségű, anyagú, súlyú, nagyságú tárgyak megfogása, elengedése, használata más-más mozdulatot igényel. Másként kell fogni a ceruzát, fésűt, másként csengetni, ajtót nyitni.

A célirányos mozgáskivitelezés érdekében számtalan tanulási helyzetet kell létrehozni. Tág lehetőséget biztosít az **önkiszolgálás** e terület fejlesztésére.

A próba - szerencse alapon szerzett ismeretek, a mindennapi tapasztalatok segítik a gyermeket abban, hogy észrevegye az egyszerű **összefüggéseket** a tárgyak tulajdonságai között, az ok - okozat közvetlen egymásutánisága alapján. A globálisan felhívó jellegű tárgyakkal (személyekkel) kapcsolatba kerülve, azokról sokoldalú tapasztalatokat szerezve fokozatosan képes lesz a részletekre is figyelni, az egészből egy-egy **lényeges részt kiemelni**. Alak - háttér differenciáló képessége is finomul.

A **testséma** fejlődése is szoros kapcsolatban van a mozgás, azon belül a finommotorika fejlődésével is. Megtanulja a saját testén való tájékozódást is.

A **szem - kéz koordináció** fejlesztésének elengedhetetlen feltétele a szem fixáló mozgásának kialakítása, az alakkonstancia, az alak - háttér felfogó képesség, a téri irányok, térbeli viszonylatok fejlesztése.

Mindehhez meg kell erősíteni az érzékelő apparátust, fejleszteni kell a motoros folyamatokat és a nyelvi képességeket.

A különböző fejlesztő játékokkal végzett manipuláció ügyesíti a gyermek finommotorikáját, de igazi alkotókedvüket a festéssel, nyomdázással, gyurmázással, tépéssel, rajzolással élhetik ki. E tevékenység során sikerélményhez jutnak, produktumok keletkeznek, ha a gyermek látja alkotásának eredményét.

Fontos, hogy megtanulja az egyes eszközök használatát és szívesen ábrázoljon.

Az értelmi fogyatékos óvodás vizuomotoros készségének jellemzői

A motoros készségek és a percepció fejlettsége alapvető szerepet játszanak a kognitív képességek kialakulásában. Az értelmi fogyatékos gyermekeknél a **mozgásszerveződés** különböző **zavarai** gyakran társulnak az **észlelés** különböző tartományainak **zavarával**.

A vizuális észlelés képessége erősen befolyásolja a gyermek **érzelmi stabilitását**.

Az értelmi fogyatékos gyermek **mozgásos ügyetlensége** a manualitásban is megjelenik. A kézfejlődés üteme lassabb, óvodáskorban is többnyire marokra fogja a tárgyakat. Lassan alakul ki háromujjas és csak hosszas gyakorlás után a kétujjas fogás (csípőfogás).

A két kéz együttes mozgása, a test középvonalának átlépése nehézséget jelent. A kognitív funkciók sérülése, a pontatlan megfigyelés, a célirányos mozgások kivitelezésének nehézségei, a hibás vizuális emlékezet, a kialakulatlan dominancia, a tartós figyelem, a feladattartás gyengesége, szétszórtságuk, nyugtalan magatartásuk nehezíti az ismeretszerzést. A finommozgást igénylő feladatokat erőtlen, pontatlan mozgáskoordinációval oldják meg.

A vizuomotoros készség fejlesztésének feladatai

E foglalkozás **kettős feladatot** lát el: alkalmassá teszi a gyermeket egyre pontosabb **célzott manipulálásra** -- az érzékelés - észlelés - tapintás az ujjak ügyesítésével; másrészt az **ábrázoló kedvet** igyekszik felkelteni, támogatja a gyermek önkifejezését.

Feladatok: olyan tanulási helyzetet kell létrehozni, ahol az ingerek sokoldalú felvétele, szelekciója biztosított. Fejlesztő játékok, eszközök kiválasztásával törekedni kell a **pontos megfigyelésre**, megtanítani a tárgyak **fixálását**. Megismerik a különböző eszközök **fogását, elengedését, osztályozását** színek, formák, nagyság, súly alapján. Megtanulják a tárgyakat megkülönböztetni **tapintással**. Ismerkednek a pontos **illesztéssel**. **Azonos** tárgyakat csoportosítanak, **különbségeket** vesznek észre. **Párosítanak, ritmikus sort** alkotnak. Megismerik a sor-alkotást, felismerik a **hiányt**, megtanulnak pontosan **célozni**. az **alakállandóság** fejlesztését segítik a tapintásos gyakorlatok, az azonos tárgyak válogatása illetve az **egyszerű mértani formák** osztályozása, puzzle játékok, mozaik elemeinek **összeillesztése**. Fejlesztik a vizuális megfigyelő képességet, a **lényeges jegyek** felismerésének képességét.

Ujjtornával ügyesítik a kéz ujjait és az önkiszolgálási feladatok végre-hajtása, az egyszerű munkatevékenységek is alkalmat adnak a gyakorlásra. Mindezek a tevékenységek, játékok, a játéokra nevelés foglalkozáson az egyéni fejlesztésnél, természetesen más formában, megjelennek.

A szem - kéz koordináció, az alak - háttér differenciáló képesség, az alak-konstancia, a testséma fejlesztés, az ujjak és kéz ügyesítése mellett a gyermek **ábrázoló képességét** is fejlesztik. Különböző anyagok, technikák megismertetésével, együttes tevékenységgel teszik őket alkalmassá arra, hogy örömeiket, élményeiket rajzzal, festéssel, mintázással is ki tudják fejezni.

Az ábrázolás, alakítás fejlesztésének lehetőségei

Mintázás homok	formázás
	építés
	formakitöltés
víz	töltögetés
	pancsolás

gyurma	lapítás sodrás gömbölyítés formálás
agyag	formálás

Festés kézzel	tenyérrel öt ujjal ököllel egy ujjal
eszközökkel	"csumival" szivacsos flakonnal szivacs-ecsettel vastag ecsettel
Nyomdázás	szivaccsal dugóval terményekkel játéknyomdával
Papírmunkák	gyűrés tépés sodrás ragasztás nyírás
Rajzolás	vastag zsírkrétával vastag színessel grafit ceruzával
Vegyes technikák	

A felsorolt technikákkal és eszközökkel dolgozhatnak különböző nagyságú, minőségű, térbeli elhelyezésű anyagokon (papír, üveg, tükör, fólia, paraván, tábla, fa, textil stb.). A munka során fontos, hogy ügyeljenek a helyes irányra és a gyermekekkel is igyekezzenek megtanítani a balról - jobbra és a fentről - lefelé haladást.

Várható fejlettségi szint az óvodáskor végén

- tudjon rövid ideig helyhez kötötten tevékenykedni
- alakuljon ki kétujjas fogása
- tudjon pontosan illeszteni
- alakuljon ki a megközelítőleg helyes ceruzafogása

- tartsa be a papírhátát
- szívesen ábrázoljon
- rajzában jelenjen meg a kezdeti emberalak ábrázolás
- használja az ábrázolás-foglalkozáson megismert eszközöket
- rajzában alakuljon ki a helyes nyomaték
- tudjon egyszerű ábrát, ritmikus sort kirakni
- munkájában balról - jobbra haladjon
- alakuljon ki kezessége, testsémája

6. Egyéni fejlesztés

A gyermek speciális nevelési szükségletéhez, a képesség-struktúra egyenetlenségéhez igazodó, sérülésspecifikus fejlesztés.

Formája: individuális képességfejlesztés

Ideje: naponta

Időtartama: 5 - 15 perc a gyermek állapotától, az adott tevékenységtől függően

Célja:

- hatásfokozó, erősítő, támogató, kiegyenlítő -- esetleg tehetséggondozó tevékenység a tanulási munkatevékenység illetve a közösségi élet nehézségeinek leküzdése érdekében;
- esetleges társuló sérülésekből adódó problémák kiküszöbölése;
- taktilis, kinezetikus, vizuális, auditív ingerléssel, a játékok, esz közők felhívó jellegét kihasználva növelni az együttműködő készséget, a kitartást, feladattartást, fejleszteni a modális, intemodális, szeriális észlelést;
- a figyelem, az emlékezet fejlesztése a nyelvi zavarok kiküszöbölése, a beszédszervek ügyesítése, a beszédindítás;
- a formaészlelés, alak-háttér differenciáló képesség, a látási-hallási diszkriminációs készség fejlesztése,
- a finommotoros készség, a formakivitelező készség fejlesztése;
- a megfigyelőkészség fokozása;
- a kognitív funkciók közül a válogatás, csoportosítás, rendezés (nagyság, szín, forma szerint), analógiák, a rész-egész viszony észrevétele. Az analizáló- szintetizáló készség, a szerialitás fejlesztése.

"...Ahhoz, a szinthez kapcsolódva kell a fejlesztést elkezdni, illetve ott kell fejleszteni, ahol a gyermek még biztonságosan mozog, s a tudás már készségszintű, mert csak így válik lehetőséggé számára az eredményes feladatvégzés" -- írja *Vigotszkij*, s ezzel maximálisan egyet kell érteni.

Az együttműködéshez nélkülözhetetlen a **szándékos figyelem**. Ez olyan szenzoros organizációt kíván, amely minden cselekvésben a lényeges érzékletet különbözteti meg a lényegtelenről. A vizuális figyelmet a kívánt tárgyra kell irányítani. Olyan **játéksituációt** kell biztosítani, amelyben a gyermek velünk szembeni interakciója számára érdekes lesz. A gyermek csak óvatos előrehaladással tapasztalhatja meg egy feladat struktúráját és variánsait, s próbálja az újat a jelenlévő rendszerbe besorolni. Ezért fontos, hogy a feladatok egy adott foglalkozáson belül is bár legyenek változatosak, de ne legyen túl nagy a különbség a régi és újabb feladat között.

A szűk transzfer játéktér, a konkrétság, a generalizáció, átadó képesség csekélyebb volta miatt mindig konkrét, közvetlen, a valóságra irányuló tevékenységet kell végezni. Meg kell tanulniuk hasonlóságot képezni majd általánosítani.

Az egyéni fejlesztésnél éppen a gyermekek sokfélesége miatt **témaköröket megjelölni**, "receptet" adni nem lehet.

De fontos, hogy sor kerüljön a **fixálás**, a **tárgyra irányultság**, a **tárgy** szemmel való **követése**, a **változás** illetve **állandóság** megfigyelésére.

Szerep jut a foglalkozásokon az adott feladathoz illő rövid **mondókák**, **versek**, **énekek** mondogatására, **mutatására**

pl.: ha a testséma fejlesztés a cél, akkor

- "Itt a szemem, itt a szám..."

- sűrű erdő, kopasz mező...

- orrom, orrom, kedves orrom... stb. mondókákat mondatjuk. Ez az emlékezet fejlesztését is szolgálja.

De feladat lehet a **tárgyállandóság** kialakítás a különböző szempont szerinti válogatás, osztályozás, csoportosítás, a sorrendiség kialakítása.

A tárgyakkal történő manipuláció mellett a foglalkozásokon a **képek** is jelentőséget kapnak.

A tárgyat képpel, a képet képpel egyeztetik, észrevetetik a **hiányt**, **azonosságot**, **különbséget**, **változást**, **rész-egész viszonyt**.

A színek megtanítását, nagyság szerinti csoportosítást, fő fogalom alá rendelést végeznek. Mindezeknél a nyilvánvaló nagy különbségtől haladnak az alig észre-vehető felé.

A tárgyon végzett játékos gyakorlatokat igyekeznek síkra lefordítani, képeken, feladatlapokon is felismerni, megmutatni, kiválasztani ugyanazt.

A csoportos foglalkozásokon tanultak elmélyítésére, integrálására is lehetőség nyílik.

Az **önkiszolgálás** részfeladatai pl.: "toalett tréning", egyes ruhadarabok felvétele stb. lépcsőn járás váltott lábbal stb. megtanítása is egyéni fejlesztés során történik.

A helyes ceruzatartás, a helyes nyomaték, az egyszerű ábrák színezése, a bekarikázás, összekötés technikájának megtanítása illetve iskolába induló jobb képességű gyermekek grafomotoros fejlesztése is e foglalkozásokon történik.

Itt tanulhatják meg az **időrendi** sorrendet, az **egyszerű történetek** képek segítségével történő felidézését éppúgy, mint a **bal-jobb differenciálását**, esetleg a névutókat -- ha erre alkalmasak.

Bővül aktív szókincsük, kezd kiépülni **grammatikai rendszerük**, megtanulnak **kérdezni**.

Fontos, hogy a csoportos és egyéni fejlesztés összhangban az utóbbi egyénre szabott -- legyen, hogy kellő időt biztosítson a gyakorlásra, s ne nélkülözze a pedagógiai tudatosságot.

A következőkben rendszerezzük az egyes részterületek fejlesztését szolgáló gyakorlatokat, annak hangsúlyozásával, hogy ezek nem öncélú funkció tréningek, hanem az egész személyiséget fejlesztő tevékenységek. Hisz minden képességfejlesztés hat az észlelés, emlékezet, figyelem, beszéd, gondolkodás fejlesztésére egyaránt.

7. Zenei nevelés alapjai

Ez a foglalkozás lehetőséget nyújt a zene, a ritmus személyiségformáló szerepének megalapozására.

formája: csoportos, mikrocsoportos, egyéni

ideje: alkalomszerűen, illetve heti 1 alkalommal

időtartama: a gyermek igényének megfelelően 5 - 10 perc

célja:

- a zenei érdeklődés felkeltése
- a környezet hangjainak felismerése, differenciálása
- utánzásra késztetés
- a ritmusérzék fejlesztése
- a gyermek érzelmi életének alakítása, a gátlások oldása
- a zenei hallás fejlesztése
- hangulatkeltés, motiválás
- a beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése
- a nagyon egyszerű népi mondókák, versek, énekek megtanítása
- a zenehallgatás megszerettetése
- a csend, a zörejek, a zene szerepének értékelése.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos gyermek életét végigkíséri a zene. A zene megnyugtató, elringató, figyelemfelkeltő, motiváló szereppel bír.

Az a gyermek, aki a születése pillanatától élvezzi az édesanyja megnyugtató beszédét, halk énekét, aki megtapasztalja a csend jelentőségét -- és nem állandóan szóló rádió, TV háttérzaja mellett él igényli a zenét, illetve később maga is szívesen énekel.

Ezért fontos, hogy tudatosan építse ki a felnőtt közösség azt a légkört, ahol a zenének is szerepe van.

Már a **zörejek** fontos szerepet játszanak a gyermek ismeretszerző folyamatában. A többször ismétlődő zörejangokból mozgásokra, eseményekre tud következtetni (megérkezett valaki, ebédelünk stb.). Maguk is keltenek zörejeket játékuk során. A felnőtt felhívja a figyelmet a környezetben keletkezett váratlan zörejekre (mentő, autó, útfűrés, telefoncsörgés stb.).

A **beszéd** és a zene szoros kapcsolatban van. A beszéd tempója, a ritmus, a hanglejtés, a hanghordozás, a hangmagasság más-más jelzéssel bír a gyermek számára. **Érzelmi hatása** különös jelentőséggel bír.

A kisgyermeket **zenei hangok** tömege veszi körül, ebből az értelmi fogyatékos óvodás életében az **ének** játszik óriási szerepet.

A **hangszer** is szerepet kaphat, mert élményt jelent a gyermeknek a felnőtt furulyázása, gitározása, sőt ő maga is megismerkedik a különböző hangszerekkel, azonban az énekhang közvetlen személyes kapcsolatot teremtő játékot, mozgást kísérő szerepe nagyobb. Az egyszerű mondókák, dalok a magyar beszéd hanglejtését, ritmusát pontosan követik. A dalokat elsősorban a magyar népdal-kincsből válogatják.

A dalok szolgálhatják a hangulatkeltést, **zenehallgatásként** énekelhetnek. Ilyenkor a szöveg is érdekes lehet, míg máskor a szöveg jelentéktelen. Az óvodában alkalmazott mondókák, énekek hangsúlya, lüktetése, ritmusa, szövege, hanglejtése, dallama, mozgásossága egyaránt jelentőséggel bír.

A dalokat először a felnőtt éneklí, a gyerek figyelí, vele örül, újra és újra kéri. Tehát egy-egy mondóka vagy dal önmagában is öröm, de igazi örömet a sokszori ismétlés ad. Fokozza a gyermek érdeklődését, a szép, tiszta felnőtt éneklés, a tempóváltoztatás, a halkabb, hangosabb előadásmód. A pedagógus mimikája, gesztusai esetleg bábok alkalmazása fokozhatja a hatást.

Várható fejlettségi szint az óvodáskor végén

- ismerjék fel a tanult énekeket
- szívesen vegyenek részt dalos játékokban
- szívesen énekeljenek
- tudjanak egyenletes lüktetéssel kíséni egyszerű dobbal
- ismerjék a hangszereket.

Kiegészítő speciális terápiák

Ezek a terápiák **speciális képzettséget igényelnek**, és az adott közösség igénye, lehetősége szabja meg az alkalmazást.

E terápiák közül feltétlenül szükséges a **logopédiai foglalkozás**, illetve a **gyógytorna, konduktív fejlesztés**

Ezen kívül fontos lehet a mindennapos nevelést kiegészítő:

Szervezeti és időkeretek

A speciális óvodákba a gyermekek a szülő kérésére és a Szakértői Bizottság javaslata alapján kerülnek.

A **vegyes életkorú és kórformájú csoport** az optimális.

A pedagógiai program legfőbb jellemzője a **rugalmasság**. Ez jelenti az év folyamán az egyes tevékenységek aránybeli eltolódását éppúgy, mint a napirenden belüli rugalmas kereteket.

Mivel a sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos óvodások spontán tanulása is sérült, indokolt, hogy a többségi óvodáktól eltérően kötött, tehát az egész csoport számára kötelező foglalkozások, illetve mikrocsoportos, egyéni fejlesztő foglalkozások váltsák egymást.

Mindezek mellett a **játék**, az elmélyült játéktevékenység lehetőségeit is biztosítani kell.

Az egésznapos tevékenység során megteremtik a megfelelő kereteket a **mozgásigény** kielégítésére csoportos foglalkozások, szabadban végzett játék, tornázás, kirándulás segítségével, azzal a céllal, hogy a gyermek természetes igényévé váljon, beépüljön szokásrendszerébe, s mert a "gyökerek" kiépítése a munka alapja.

A mozgásos tanulás a tanulás többi területével is szoros kölcsönhatásban van.

A fejlesztőmunkánkban kiemelt szerepe van az **önállóságra** nevelésnek.

Az óvodába kerüléskor e terület fejlesztése nagyobb időkeretet kap, mint az értelmi nevelés, a későbbiekben az arány megfordul. Megfelelő időt, teret, sok-sok próbálkozást kell biztosítani a fokozatosság elvét szem előtt tartva a gyermekeknek.

A higiénés szokások kialakítása, a helyes táplálkozás, a szabadlevegőn való tartózkodás, a helyes öltözködés szolgálja az **egészséges életmódra** nevelést, azt, hogy az óvodások teherbíró képessége, edzettsége, a betegségekkel szembeni ellenállása, fizikai erőnléte fokozódjon. Gondoskodnak arról is, hogy a terápiás lovaglással, rendszeres kirándulással, táborozással is egészséges életmódra neveljék őket.

A szülőket is próbálják befolyásolni közös programok, kirándulások alkalmával.

A mozgás, a célzott foglalkozások, a környezet kínálta spontán tanulási helyzetek hozzájárulnak az **érzelmi neveléshez**.

E terület az óvodánkban kiemelt jelentőségű.

A szokásrend, a mindennapok ritmikus ismétlődései tagolják az óvoda életét. Az óvodáskorú gyermek igényli az ismert és áttekinthető, ismétlésekkel tagolt **napirendet**, a biztos támpontokat. Ezekben természetesen lehetnek kivételes alkalmak, mint az ünnepi készülődés ideje, vagy az ünnepek.

A sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos kisgyermek életében a napi ritmuson túl a megszokott kereteknek is nagy jelentősége van.

Az óvoda napirendje

07.30. - 08.30.	gyülekező, szabad játék
08.30. - 08.40.	szabad játék
08.40. - 09.30	tisztálkodás, tízórai
09.30. - 11.00.	kötelező foglalkozások (egyéni, mikrocsoporthoz vagy csoportos formában), illetve játék
11.00. - 12.00.	levegőzés (önkiszolgálás fejlesztése)
12.00. - 12.15.	WC, kézmosás
12.15. - 12.45.	ebéd
12.45. - 13.00.	WC, kézmosás, fogmosás, ágazás
13.00. - 14.30 .	mese, alvás, pihenés
14.30. - 15.00.	öltözés, WC, teremrendezés
15.00. - 15.15.	terítés
15.15. - 15.30.	uzsonna
15.30. - 16.00.	szabad vagy irányított játék

Ez a napirend csupán egy keret.

Rugalmasan változik az adott igényeknek megfelelően.

2 gyógypedagógus - óvodapedagógus együtt van jelen a csoportban, illetve a délelőtti folyamán az egyik csoportos foglalkozást vezet, míg társa egyéni fejlesztést végez.

A gyógypedagógus fejlesztő munkáját segíti a gyógypedagógiai asszisztens (gyermekfelügyelő), aki a gyermekek szabad játékát is képes irányítani, segíteni.

A kötött foglalkozások, az önkiszolgálásra nevelés célzott foglalkozásai, a levegőztetés délelőtti zajlanak. A délutáni alvás után a gyakorlásra, szabad játékokra van lehetőség.

Az egyes **foglalkozások időtartama** függ az adott gyermekcsoport fejlettségétől, a témától, illetve az egyes gyermekek aznapi állapotától. S így 5 - 15 - 20 perces foglalkozások lehetnek.

A foglalkozások azonos ritmusok szerint indulnak (teremrendezés, énekes névsorolvasás, hiányzók felismerése, időjárás megfigyelése).

A gyógypedagógus törekszik a **játékosságra**, a gyermek életkori, fejlődésbeli különbségeinek figyelembevételére már a tervezés idején is.

A fejlesztés során folyamatos ellenőrzéssel győződik meg az eredményességről.

Lehetőséget biztosít az elmélyült tevékenységre, biztosítja az értő figyelmet, differenciált feladat adással, sokoldalú megközelítéssel, sok gyakorlással segíti az ismeret elsajátítást.

Ez cselekedtető tanulásirányítás.

A csoportos és egyéni foglalkozások, a pihenésre, nyugodt étkezésre, tisztálkodásra, az önállóságra fordított idő megfelelő aránya biztosítja a gyermek optimális fejlesztésének, s a túlterhelés illetve üresjárat kiküszöbölésének.

A tevékenységi formák ritmikusan ismétlődnek, a gyakorlásra, az ismétlés-re kellő időt biztosítva, a gyermek spontán megnyilvánulásait is figyelembe véve.

A tematikus feldolgozásnak megfelelően az egyes témák feldolgozási ideje 1 hét, vagy ennél hosszabb ideig is tarthat.

Figyelembe veszi a pedagógus azt a tényt, hogy a tanulás az óvodások számára kapcsolatfelvétel, és a világgal való együttműködés kiegészítését jelenti. Ez a világ számukra mérték és tükör, mely személyiségük épülés szempontjából, és mint tananyag az életben való eligazodáshoz feltétlen és egyaránt szükséges.

A szorgalmi idő szeptember 1.-től június 15-ig tart.

Ellenőrzés, értékelés

A gyermek fejlődési ütemének ellenőrzése

A pedagógus a tanév elején **pedagógiai megfigyeléseit** írásban rögzíti (fejlődési lap + pedagógiai jellemzés). Mindezek, és a gyermek gyógypedagógiai - pszichológiai - orvosi vizsgálati lelete alapján készíti el a gyermek **egyéni terápiás tervét**, s tervezi a csoport munkáját. Munkájára jellemző a **folyamatellenőrzés**: a pedagógiai vizsgálatot félévkor, évvégén megismétli.

A tanköteles gyermekek a Szakértői Bizottság iskolaérettségi vizsgálatán vesznek részt. A Bizottság véleménye, a gyermekkel foglalkozó pedagógus és a szülő véleménye alapján kezdi meg a gyermek tanulmányait általában a sajátos nevelési igényű gyermekeket nevelő általános iskolában.

A szülők a napi beszélgetések, a szülői értekezletek, a gyermek kiállított munkái, illetve az éves munkatervben jelzett alkalommal megrendezett **"nyílt nap"** során -- és az azt követő konzultáción győződhetnek meg gyermekük fejlődéséről.

A programellenőrzés és értékelés rendszere

Az **ellenőrzési formák**: folyamatos megfigyelés, feljegyzések készítése, munkaközösségi megbeszélések, a gyermekek cselekedeteinek, viselkedésének elemzése, fejlődési tesztek végzése, felmérések, nyomon-követések. Az iskolai bevalás vizsgálata.

Az **ellenőrzésben résztvevők**: munkaközösség vezető, óvodavezető.

Az ellenőrzés részben **folyamatos**, részben ciklusonkénti, pl. bizonyos célzott ellenőrzés: szokások elsajátítása, erőfeszítés, munkában való részvétel; vagy egyes fejlesztési terület eredményei.

Másrészt **évenkénti**: a magatartás, a viselkedés változása, a képességek fejlődése, a továbbhaladás lehetőségei stb.

Három évente: az értékek elfogadása és az azzal azonosulás, a program erőnyei, hibái, az esetleges újabb kihívásoknak való megfelelés szempontjai alapján.

Személyi ellátottság

Az óvodai csoport ellátásához feltétlenül szükséges óvodai feltételek:

Csoportonként 1 gyógypedagógus vagy óvodapedagógus

Csoportonként 1-1 gyógypedagógiai asszisztens

Tárgyi feltételek

A 20/2012. EMMI rendelet 2. mellékletében a lévő eszközjegyzék biztosított óvodákban.

Kapcsolatok

Társadalmi kapcsolatok

Szülőkkel, családi házzal

- Évente két alkalommal nyílt hetet tartunk a szülők és az érdeklődő szakemberek számára.
- A szülőkkel rendszeres, napi kapcsolatban állunk, így a problémákat mindig van lehetőségük megbeszélni.

Iskolával való kapcsolattartás

Az óvodásainkat az intézményben működő általános iskola fogadja, de arra is biztosítunk lehetőséget, hogy a többségi általános iskolába kezdje meg tankötelezettségét a gyermek.

Az ott dolgozó gyógypedagógusokkal rendszeres napi kapcsolatot tartunk. Az iskolában dolgozó speciális szakemberek (konduktor, szomatopedagógus) fejlesztik az óvodásokat is. Szoros munkakapcsolatot tartunk a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Szakértői Bizottsággal.

Kapcsolatot tartunk az alábbi társadalmi szervezetekkel:

- ÉFOÉSZ

- MAGYE

-Országos EGYMI Egyesület

Szakmai kapcsolatot tartunk a városunkban lévő többségi óvodákkal, valamint a vármegyében működő gyógypedagógiai óvodákkal.